

שאמרו הנה בארנו ענין זה השרש ומופתיו עד שלא נשאר בו ספק כלל אל שום אדם.

השרש השני שאין ראוי למנות כל מה שלמדים באחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או מרבוי. כבר בארנו בפתיחת חבורנו בפירוש המשנה שרוב דיני התורה יצאו ב"ג מדות שהתורה נדרשת

זו הצוואה מכלל הלאוין, וזה בכלל העשה, ולא נחשוב* מניעה שיש בה שנים ושלושה לאוין לשתיים ושלוש. אם נלכה אחר המעשה שאנחנו עושים אינה לנו אלא אזהרה אחת שנמנענו מדבר פלוני, ואם נלך אחר צוואת הקב"ה לנו הרי הם כמספר הפסוקים אשר הוזהרנו בהם. ואם ידענו כי מנין הרב הוא המקובל נסכול כל זה ונאמר כי שינוי האזהרה להקב"ה מלאו לעשה, כלומר מלאו גמור ללאו הבא מכלל עשה יעשה אותם שתיים מצות כמנין, וזו האזהרה אמורה עם הלאוין וזו עם העשה. אבל יש בדברי הרב עוד ספקות עמוקות כאשר יתבאר בעזרת הבורא יתברך שמו ויתעלה.

העיקר השני גזר בו הרב ז"ל שאין כל מה שילמדו אותן באחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או בריבוי ראוי למנותו בכלל המצות¹ שנאמרו למשה בסיני ולקרוחן מצות דאורייתא, ולא יאמר גם כן* שלא ימנו דבר מכל מה שסמכו אותן לאחת משלש עשרה מדות הללו. אבל אם יזכירו בגמרא בפירוש שהוא מדאורייתא ימנה אותו ואם לא הזכירו זה בכיבור יגזור שהוא דרבנן. ובה ישבש בעל ההלכות שמנה מורא תלמידי חכמים בכלל מצות עשה, כי יגזור הרב שהוא מדרבנן. והתשובה עוד שהשיב עליו אם כדכריהם² לא מנו כבוד בעל האם ואשת האב מצוה בפני עצמה, וכמו כן כיבוד אחיו הגדול² שלמדו אותן כמו כן בריבוי. אמרו³: את אביך⁴, לרבות אשת אביך, ואת אמך⁴ לרבות בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול. וזה ודאי שאלה היא, אבל נטע הרב

[1] כל זה ליתא בכל הספרים, והרי עיקר חסר מן הספר. ובמקום הנ"ל איתא רק "ושאל למה".
2 "הגדול", ליתא בכל הספרים, וגם זה עיקר הוא, כי החיוב הוא רק על אחיו הגדול: "ומדברי סופרים שיהיה
אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו" (ה' ממרים פ"ו הט"ו).
3 כתובות קג. א.
4 שמות כ. יב.

התמידין" (מנין הפרשיות, פרשה מג). ולא נחשוב וכו' אלא מניעה שיש בה שנים ושלושה לאוין אין נמנין אלא במצוה אחת, וכן נמי מניעה שיש בה לאו מפורש עם לאו הבא מכלל עשה אין למנותן אלא באחת. ברם בל"ת ועשה שכענין אחד דעת הרמב"ן כדעת הבה"ג והרמב"ם דיש למנותן שתיים, והיינו משום דלאו הבא מכלל עשה הוא מכלל הלאוין ולא מכלל העשין. וע"ע בפירוש הרב פרלא ל"ת רסד.

ולא יאמר גם כן, כלומר אך גם לא נאמר בכל מה שימצא בתלמוד שיסמכוהו אל אחת משלש עשרה מדות,

ממנה* זה העיקר והוא⁵ משרש ועוקר⁶ שרשים רבים בחלמוד⁶. ועם כל זה אינו מספיק לתשובת שאלתו, שהרי בגמרא כתובות³ הזכירו צוואת רבי שאמר לבניו: הזהרו בכבוד אמכם, והקשו על זה: דאורייתא היא, דכתיב כבוד את אביך⁷ ואת אמך⁴, אשת אב הואי. אשת אב נמי דאורייתא היא דכתיב כבוד את אביך⁴, זו אשת אביך, ואת אמך⁴ זו בעל אמך, וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול. הנה הרכ מבקש בדברים הנדרשים בשלש עשרה מדות או ברכוי שיזכירו הם עצמם שהוא מדאורייתא, ועם זה* ימנה אותם בכלל המצות, והרי הזכירו באלו שהן מדאורייתא, ואם לא יספיק לו אמרם "דאורייתא היא", והרי הרב עצמו דן בלשון הזה ומנה בו מצות ולקח ראייה מלשונם במצות קע"ה מנה מצות⁸ הרוב* מפני שאמרו רוב דאורייתא, והביא ראייה במצות לא תעשה קצ"ט שהאוכל חמץ משש שעות ולמעלה הוא בלא תעשה ממה שאמרו⁹: לכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא, שכך מצא בנוסחאות מדויקות, וממה שאמרו¹⁰: דלא ליגע באיסורא דאורייתא. ועל דעת בעל ההלכות בין שהן דאורייתא בין שהם דרבנן היו ראויות להמנות כמו שנתבאר מדעתו בעיקר הראשון. אבל אני מבאר סברתו* בזה. אמרו שם בגמרא כתובות³: הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא. הנה ביארו כי זה האיש שהוא בעל אמו אינו חייב בכבודו מפני כבוד עצמו אלא מפני שהוא כבוד לאמו בענין*¹⁰ האיש ההוא, הרי זה פטור ממנו, נמצא שלא נתרבה¹¹ כאן מצוה יתירה על כבוד האבות אלא שיכבד אותם ככל ענין שיהא להם כבוד. אבל אחיך הגדול, אם חשכו הראשונים שאין המצוה כן אלא כחיי האבות* לפי שהוא גנאי להם שיתבזו תולדותם והם מצטערים בזה הרכה, ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד¹², וכן נראה שלא נתרבה כו"ו¹³ אלא כעין מה שנתרבה בעיקר התיבה, ואם כן הכל חוזר אל כבוד האבות. ואולי סברו שאין מדרש וי"ו יתירה עיקר¹⁴, דקיימא לן

5 "והוא", בכל הספרים: "זוה".
 6 [6] ליתא בכל הספרים. — "ועוקר", בד"ר: "ועיקר".
 7 "את אביך", בכ"י מוסיף כאן "זו אשת אביך" —
 אבל כנראה שהיא טעות המעתיק, כי מקומו הוא להלן.
 8 "מצות", בכל הספרים: "ענין".
 9 פסחים ד, ב (ובספרים ציין כאן "דף כח ע"ב".
 ולשון זה ליתא שם), ותיבת "דאורייתא" ליתא בגמרא
 שלנו אלא שהרמב"ם מצא כן בנוסחאות מדויקות. כמו
 שהוזכר כאן, ובגמרא איתא "אסור".
 10 שם ב, ב: הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא.
 10* "בענין", כן גם בד"ר, ובשאר ספרים: "כיו" בענין
 — זה מקלקל את כל הרעיון.
 11 "נתרבה", בכל הספרים: "נכתבה".
 12 כבוד, בכל הספרים נ"י "בגדוליהם".
 13 כו"ו, שם: כו"ו "יתירה".
 14 "עיקר", בכ"י ליתא מלת "עיקר".

שהוא מדרבנן, כי יכול להיות שהם בעצמם פרשו שזה גוף תורה והרי זה ראוי למנות. אבל נטע הרב ממנה, כלומר על סמך קושיא זו — מדוע לא מנה הבה"ג כבוד בעל האם ואשת האב מצוה בפני עצמה — שחל הרב העיקר השני הזה שאין ראוי למנות כל מה שלמדים באחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. אבל, ממשיך הרמב"ן, העיקר השני הזה עוקר שרשים רבים בחלמוד, כמו שיבאר להלן, ועוד שאינו מספיק לתשובת שאלתו, שהרי בגמרא כתובות אמרו בפירוש "אשת אב נמי דאורייתא היא" והרמב"ם הגדיר שאם רז"ל בעצמם מזכירים שהוא מדאורייתא שיש לנו למנותם בכלל תרי"ג וקשה מדוע לא ימנה כבוד אשת האב ובעל האם. זו היא כוונת רהיטת הלשון של רבינו. ועם זה, עם הגדרה זו — שאם רז"ל בעצמם מזכירים שהוא מדאורייתא אז יש לנו למנותו בכלל תרי"ג — "ימנה אותם בכלל המצות", כלומר קשה על הרמב"ם שהיה צריך למנות כבוד בעל האם ואשת האב בכלל המצות, שהרי גם עליהם אמרו שהם מדאורייתא. מצות הרוב, לנטות אחרי הרבים, והביא הרמב"ם ראייה ש"בביאור אמרו רובא דאורייתא" (מ"ע קעה). הרי שהספיק לו אמרם "דאורייתא היא". סברתו, של בעל ההלכות על שלא מנה כבוד בעל האם ואשת האב בתוך המצות אע"פ שהכניס במצות דאורייתא ענינים שלמדו בייג מדות. אלא כחיי האבות, ודעת הרמב"ם שחייב לכבדו אפילו לאחר מיתת הורים, ממה שלא כתב בו כאשר כתב באשת אב ובבעל אם לומר

בהם ושהדין היוצא במדה מאותן המדות הנה פעמים תפול בו המחלוקת ושיש שם דינין הן פרושי מקובלים ממה שאין מחלוקת

כמ"ד לא דרשינן וי"ו. ואמנם לפי מנינם* שעשו מכיבוד אב ואם מצות עשה אחת, ומקלל אותם מניעה אחת, מפני היותם נאמרים בכלל אחד, ג"כ אחיו הגדול עמם ימנה מצוה אחת, ואפילו אם אמר כבוד את אביך ואת אמך ואחיך הגדול*.

ועכשיו אני חוזר אל הכלל הזה אשר הוא אצל הרב שני: "שכל דבר הנלמד במדות שהתורה נדרשת בהן יהיה מדרבנן* ואפילו היה המוציא משה רבנו ע"ה. ואולם מה שיהיה פירוש מקובל ממנו, והוא שבארזו הסופרים שזה הדבר נאסרה פעולתו ואיסורו מדאורייתא אז ימנה אותו מפנו שהוא נודע בקבלה*, לא בהיקש". ופליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה¹⁵, שאם נאמר שאין המדות הנדרשות מקובלות מסיני לא נצטוונו לדרוש ולפרש בהם את התורה, א"כ¹⁶ בלתי אמתיות, והאמת הוא פשטיה דקרא¹⁷, לא הדבר הנדרש, כמו שהזכיר¹⁸ ממאמרם¹⁹: אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ועקרנו שורש קבלתנו בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, ורוב התלמוד אשר יוסד בהן. והרב חוזר ומודר שאין הסבה מפני שאינן אמתיות, ואם אמתיות הן מה בין המקום שהן מזכירין זה בפירוש או בסתם, שאם נאמר כיון שלא נכתב הדבר בתורה אינן בכלל המצוות, אף המוכרות מהן בתלמוד לומר בהן דאורייתא הוא מגזירה שוה או מריבוי, אף הן לא נכתבו. ומה שאומר "מפני

15 תהלים קלט. ו. 17 דקרא. שם: דקרא "בלבד".
16 אם כן. בכל הספרים: אם כן "הרי הן". 18 שהזכיר. הרמב"ם. 19 שבת סג. א.

כי זה יהיה דוקא בחיי ההורים (מגלת אסתר). וכן נראה מפסק הלכה ביו"ד סימן רמ סעיף כב. לפי מנינם שעשו מכיבוד אב ואם מצוה אחת, ב"דרך מצותיך" (סוף חלק א) מקשה דמדאומר הרמב"ן "לפי מנינם" נראה דאיהו לא ס"ל הכי אלא שהקשה להרמב"ם דלפי דרכו ליכא קושיא להרב בעל ההלכות. "אך לא ראיתי בשום מקום שיאמר הרמב"ן שתמנה מצות כבוד אב ואם לשתי מצוות, וגם לא ביאר איזה מצוה סלק מחשבונו של הרמב"ם במקום מצוה זו. וב"מעין החכמה" מיישב הענין ע"פ מה דאיתא בסנהדרין דף נו ע"ש מצוה נצטוו במרה ז' מצוות שקבלו עליהן בני נח הוסיפו עליהן דינים ושבת וכיבוד אב ואם. אלמא שנחשב למצוה אחת. ובק"ש שחריית וערבית שחשבן הרמב"ן לשתי מצוות אף שנכללים בעשה אחת ובשכבך ובקומך הרי כתב הטעם מפני שהמה בזמנים מתחלפים משא"כ במצות כבוד. ואפשר דמ"ש הרמב"ן "לפי מנינם" כוונתו לבעלי הגמרא וברייתא הנ"ל. והוא הדין לענין המורא. ואחיך הגדול, בפירוש, כי כל הנכללים במצוה אחת לא יחשב אלא אחת (יד הלוי). יהיה מדרבנן, ב"זהר הרקיע" מיישב בזה מה שחידש להבין ככוונת הרמב"ם דלדינא גם לשיטתו אין שום חילוק בין המפורש בתורה למה שנדרש מ"ג מדות או מרכוי או מהלכה למשה בסיני, שכולן דאורייתא הן, אלא דמכל מקום לענין מנין המצוות אינו חשוב כדבר המפורש בתורה "ולא קראם (הרמב"ם) דרבנן אלא לענין אחד. היינו שאינו בפירוש בתורה". ולזה אמר שלענין תרי"ג אין ראוי להכנס דבר הנלמד מ"ג מדות אלא אם כן יפרשו החכמים ויאמרו שהן גוף תורה. — תירוץ של "זהר הרקיע" נתקבל מאת בעל מגלת אסתר. ברם כמבואר לסה"מ לרס"ג מדחה הרב פרלא את דברי הרשב"ן. דאם איתא כמו שהבין הרשב"ן בדעת הרמב"ם א"כ איזה טעם יש לחלק גם לענין המצוות בין מה שנוכר בדבריהם שהוא גוף תורה או לא, הרי סוף סוף בין כך ובין כך דינם לכל דבר כדאורייתא ממש. אלא ודאי מוכרח דלהרמב"ם כל כמה דלא מצינו בדבריהם מפורש שהוא גוף תורה אין דינו אלא כשאר מצוות של דבריהם. "ובזה נדחו כל הוכחותיו של הרשב"ן". — והמחזור שבכולן לפ"ד כבעיא זו הוא מה שמצאתי ב"אור שמח" ריש ה' ממרים שכתב ע"פ מה שמבואר שם ברמב"ם שבדבר שנלמד באחת מ"ג מדות, אף ב"ד אחר קטן יכולת כידם לחלוק. וכתב הגאון הנ"ל שכזה "נתגלה לנו מה דר"ל לנו רבינו (הרמב"ם) ככל מקום על דברים הנלמדים ב"ג מדות לקרותם בשם דברי סופרים מהטעם הנ"ל שב"ד אחר קטן יכול לחלוק על הקדמונים", ע"כ. אבל אה"נ שגם להרמב"ם יש לו דין דאורייתא כשיטת הרמב"ן, והרי צדקו כזה דברי החשב"ן שבאמת אין חילוק בין הרמב"ם והרמב"ן אלא בחילוק שמות כהנ"ל. נודע בקבלה, ממש.

או הקשה יורה עליו וכבר בארנו זה הענין שם וכשהיה זה כן הנה לא כל מה שנמצא לחכמים שהוציאו בהקש משלש עשרה מדות נאמר

דבר שיכול אדם לדרוש בו כל היום ולסתור בו* כל דיני התורה, כי התיבות יכפלו בתורה כמה פעמים, אי אפשר לספר גדול להיות כולו במלות מחודשות, ונתפרש זה במקומות²⁷ מן התלמוד שאמרו אדם דן קל וחומר מעצמו ואין אדם דן ג' מעצמו אלא א"כ קבלה מרבו, כמו שהוזכר בשני של נדה²⁸, ובמקומות אחרים. והם אומרים: לשחוק קרא²⁹ מניה וליתי בקל וחומר³⁰, ולפעמים מתרצין³¹ מילתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא*. ובפרק איזהו מקומן³² אמרו: סמיכה גופא לשחוק קרא מיניה ותיתי כמה מצינו, ושם אמרו³³: סלקא דעתך אמינא ליתו בק"ו מן צאן. ובפרק ואלו הן הנחנקין³⁴ הקשו: אלא [הקישא למה לי, לכדתנא דבי חזקיה. הניחא למאן דאית ליה דבי חזקיה אלא מאן דלית ליה תנא דבי חזקיה³⁵] הקישא למה לי. ולענין שחיטת פסח שדוחה שבת אמרו³⁶ שאמר להם הלל לזקני בתירא: נהי דג"ש לא גמריתו ק"ו איבעי לכו למידן דאדם דן קל וחומר³⁷ מעצמו, אמרו לו ק"ו פריכא הוא. מאשים חכמתם מפני שלא דרשו מעצמם ק"ו לחלל שבת בשחיטת הפסח בק"ו מן התמיד, שהמדות האלה כדבר מפורש בתורה הם. ועוד שהרי בתלמוד בכל מקום שמביאין מקרא למדרש מן המדרשים, כגון שיאמר בעל המאמר עצמו [שנאמר, או שישאלו³⁸] מנא הני מילי³⁹, ויוציאו מן המדרש דין מן הדין, בכלם יחשבו בתלמוד שהוא דאורייתא ויקשו ממנו עד שיתרץ המתרץ ויאמר דמדרכון הוא וקרא אסמכתא בעלמא*. וכן אמרו עוד בגמרא משקיין⁴⁰ לענין שביעית דאזמירה וביצירה חייב

27	"במקומות", ליתא שם.	28	נדה יט, כ.	[35]	וכן בגמרא, שם. ובכל הספרים ליתא.
29	"קרא", ליתא בכל הספרים.	30	נויר מ, ב.	31	פסחים יח, ב.
30	נויר מ, ב.	31	פסחים יח, ב.	37	"דאדם דן קל וחומר", ליתא בכל הספרים, ואיתא בגמרא.
32	זבחים מח, ב: אם כן סמיכה גופה תיתי "מכנין אב" (ובספרים צויין כאן "דף מט ע"ב", ולא מצאתי שם).	33	לא מצאתי.	34	סנהדרין פד, ב.
33	לא מצאתי.	34	סנהדרין פד, ב.	39	"מנא הני מילי", בכל הספרים: "מנא לן ה"מ".
34	סנהדרין פד, ב.	40	מועד קטן ג, א.		

שכתב הרשב"ץ ז"ל (הרב פרלא עונש מח). ולסתור בו, וכן כתב רבינו על הגזרה שוה "שהרבה גופי תורה תלוין בה והוא ענין שיכול אדם להוציא ממנו דברים רעים וסותרים עקי התורה, אלא שאמרו בה אין אדם דן גזרה שוה מעצמו והנה היא לקיים ולא לסתור" ("ספר הגאולה", בכתבי הרמב"ן, ח"א, עמ' רסב). ומקור הדברים הוא בירושלמי פסחים פ"ו ה"א: אם בא אדם לדרן אחר גזרה שוה מעצמו עושה את השרץ מטמא באהל ואת המת מטמא ככעדשה. וכתב לה קרא, ואם היה שום הפרש לדינא בין המפורשין לבאין מדרש. מאי קשיא להו ומאי מתרצין. ולדעת הרמב"ם י"ל כי אחרי שבעקרי דינא לענין חיוב ופטור איסור והיתר אין נפקא מינה, משום הכי הוקשה להם (יד הלוי). וקרא אסמכתא בעלמא, נמצא דהרמב"ם סובר "דכל דרשה שנמצא לרז"ל ואינו סובל פשט המקרא אינו אלא אסמכתא עד שנמצא להם בפירוש שיאמרו עליו שהוא גוף תורה אז דאורייתא, ודעת הרמב"ן הוא להיפך, דכל דרשות חז"ל הן גמורות מן הסתם, מלבד היכא שהוכירו בפירוש או שמוכח מענינו שהוא אסמכתא" (שם). — ולא אמנע מלהציג כאן מה שנראה לי לכאור יסוד מחלוקתם בין הרמב"ם והרמב"ן ע"פ מה דאיתא בגיטין ס, ב, בענין מחלוקת רבי אלעזר ורבי יוחנן, דר"א אמר תורה רוב ככתב ומיעוט על פה ור"י סובר רוב על פה ומיעוט בכתב. והקשה ב"באר שבע" (הוריות פ"א ד"ה אבל בדבר שהצדוקים מודים בו) היאך חולקין בדבר שהוא מחלוקת במציאות הלא מה שנכתב ממנה כמשנה וגמרא וספרא וכו' יתבאר שרובה הוא על פה. ותירץ שרש"י הרגיש בקושיא זו ופירש לטברת רבי אלעזר שאמר רובה בכתב שהוא מה שתלוי במדרש י"ג מדות כי כל זה נכלל בכלל תורה שכתב, ואינו נכלל בתורה שבעל פה אלא מה שאין לו רמז כלל בתורה, וטברת רבי יוחנן כי כל מה שנדרש ע"י י"ג מדות כולם בכלל תורה שבעל פה הם, וא"כ אין מחלוקת תלוי במציאות אלא אם מה שנדרש על ידי י"ג מדות אם הוא תורה שכתב או תורה שבעל פה. והנה על פי יסוד הדברים הללו יתבאר יסוד המחלוקת שבין

שהוא נאמר למשה בסיני ולא גם כן נאמר בכל מה שימצא בתלמוד

אשר תולדות לא, ופריך: והא תנא וכו', ומתריך: מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא, וכן בפרק ראשון דסוכה⁴¹ ובפרק אחרון דיומא⁴², ובמקומות הרבה. ובגמרא יבמות⁴³ אמרו: דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו עליו⁴⁴. והקשו: מיתכי משוך צריך שימול, ומתריך: מדרבנן. ושאלו: ודקארי לה מאי קארי לה הא "צריך" קאתני⁴⁵ טעו בסיפא דקאתני את בריתי הפר⁴⁶ לרבות את המשוך, הוא סבר מדקא נסיב לה תלמודא⁴⁷ קרא דאורייתא, ולא היא, דרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא. ובמקומות ישאלו אלא⁴⁸ קרא למאי אתא, אצטריך, כמו שאמרו בראשון של חגיגה⁴⁹: כל זכורך⁵⁰, לרבות את הקטנים, והעמידה מתוך המחקר בקטן שהגיע לחנוך, והקשו: קטן שהגיע לחנוך דרבנן הוא, אה"נ וקרא אסמכתא בעלמא, ושאלו: אלא קרא למאי אתא, לכדאחרים וכו'.⁵¹ וכן בגמרא פסחים בפרק מי שהיה⁵²: איתביה אביי כשב⁵³ מה ת"ל אם כשב, לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים, עד: לעולם שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא, ואלא קרא למאי אתא, לכדתניא כשב לרבות הפסח לאליה, כשהוא אומר אם כשב הוא מקריב^{53*}, להביא פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים, ורבות כן. ולפי זה הראוי הוא שנאמר בהפך שכל דבר הנדרש בתלמוד באחת מכל שלש עשרה מדות הוא מדאורייתא עד שנשמע אותם שיאמרו שהוא אסמכתא.

והנה ראינו לו לרב שכתב בספר נשים בתחלת הלכות אישות⁵⁴: "האשה נקנית בכסף או בשטר או בכיאה, בכיאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים". ומן הענין הזה שכתב בכאן יצא לו⁵⁵, שאע"פ שמצא בגמרא קדושין⁵⁶: בכסף מנאלן ומייתו לה כי יקח⁵⁷, אין קיחה אלא בכסף, וכן הוא אומר נתתי כסף השדה קח ממני⁵⁸, גזר הרב שהוא מן הדברים הנדרשים בהיקש שהם אצלו מדברי סופרים* וכבר מצאתי לו תשובת שאלה⁵⁹ ששאלו ממנו ז"ל: מפני מה אמרת קידושי ביאה ושטר דאורייתא וקידושי כסף דרבנן^{59*} והא כולוהו ילפינן להו מן התורה, בכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה וכו'. ובלשון הזה השיב: "יש לי חברו בענין מנין המצות ויש לו בתחלתו ארבעה עשר פרקים בכללות גדולות בענין עיקרי

ובהערה י"ד), וכן נראה מפירושו רש"י שם בפסחים. ובכל הספרים "אם" כשב. — ויקרא ג, ז. — בכ"י יש כאן גמגום בציטוט לשון הגמרא להלן.
 53* ויקרא ג, ז. 54 ה' אישות פ"א ה"ב.
 55 "לו", כי נכון גם בד"ר. ובספרים: "לנו", וזה משבש את כל הרעיון, כי כוונת רבינו כי מן הענין שכתב הרמב"ם כאן בעיקר זה יצא "לו" מה שכתב בה' אישות כי קידושי כסף מדברי סופרים.
 56 קידושין ב, א. — "בגמרא קדושין", ליתא בכ"י.
 57 דברים כד, א. 58 בראשית כג, יג.
 59 תשובת שאלה, לר' פינחס הדיין (ראה תשובות הרמב"ם, בהוצ' רמב"ם שולזינגר, סימן קטו).
 59* "דרבנן", ליתא בכ"י, ואתא בכל הספרים וגם בתשובת שאלה הנ"ל.

41 סוכה ו, א. 42 יומא עד, א.
 43 יבמות עב, א.
 44 מפני שנראה כערל (שם).
 45 הא צריך קאתני, מדרבנן מדלא קתני משוך הרי זה ערל (רש"י שם). 46 בראשית יז, יד.
 47 "תלמודא", בגמרא: "הש"ס", ובכל הספרים ליתא.
 48 "אלא", כן גם בד"ר, ובספרים ליתא.
 49 חגיגה ד, א. 50 שמות כג, טו.
 51 וכו', דתניא אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורין מן הראייה משום דנאמר כל זכורך מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות (מפני ריחן רע) עם כל זכורך (חגיגה שם). — "וכו'".
 ליתא בכל הספרים. 52 פסחים צו, ב.
 53 "כשב", כן נכון ובגמרא "עין ד"ס,

הרמב"ם והרמב"ן ששיטת הרמב"ם היא כרבי יוחנן ושיטת הרמב"ן היא כרבי אלעזר דכל מה שנדרש ע"פ י"ג מדות נחשב לנו כדברי תורה עצמה. והרי נמצא שדברי שניהם יסודם בהררי קודש. שהם אצלו מדברי סופרים, והובא ברש"י כתובות ג, א (וכן בגיטין לג, א, ויבמות צ, ב): "שמעתי כל רבותי מפרשין (תינח) דקריש בכספא דקידושי רבנן נינהו, ואי אפשר לומר כן וכו'". וכן העיר הראב"ד בהשגותיו בפ"ג ה"כ מה'

שיסמכוהו אל אחת משלש עשרה מדות שהוא דרבנן כי פעמים יהיה הפירוש ההוא מקובל ממשוה בסיני לפי הראוי בזה שכל מה

המצוות צריך אדם לידע אותם ואחר כך יתברר לו טעות כל מי שמנה המצוות חוץ ממני. מבעל הלכות עד עכשיו. ובאותם פרקים ביארתי שאין כל דבר שלמדים אותו בהיקש או בקל וחומר⁶⁰ או בג"ש או במדה משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דין תורה עד שיאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה, והבאתי על זה ראיות⁶¹, ושם ביארתי שאפילו דבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם דבר שהוא מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתורה, כגון שעטנו וכלאים ושבת ועריות או דבר שאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה והן כמו שלשה וארבעה דברים בלבד, ובאותו ספר ביארתי הכל. וכאן יש לשאול בודאי ולומר לי⁶² הבעילה ודאי מן התורה, שהרי לא למדוה במדה משלש עשרה מדות אלא ובעלה⁵⁷ מלמד שנקנית בכיאה⁶³, אלא הכסף והשטר בהיקש למדו אותם, למה אמרת שהשטר מן התורה והכסף מדבריהם. והתשובה על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין באו, לולי⁶⁴ הא דאמרין⁶³ בהדיא בענין נערה המאורסה בסקילה היכי משכחת לה, פי' מדאמר קרא נערה המאורסה בתולה⁶⁴ שמע מינה ודאי שיש מאורסה מן התורה בלא ביאה, וכמה שקלו וטרו וסוף⁶⁵ המימרא⁶³: אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס, ש"מ שלדברי הכל השטר גומר ומכניס. ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן התורה, אלו דברי הרב. ויוצא מדבריו שהמתקדשת בכסף אינה בסקילה שאין גומר בה אלא שטר, וראוי לומר לדעתו שקדושי שטר תופסין בה*. ובתחלה יש לפרש השיטה הזו והיא פשוטה וברורה דקא אמרינן⁶³: בכיאה מנא לן אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן בעולת בעל⁶⁶, מלמד שנעשת לבעל⁶⁷ ע"י בעילה. אמר ליה ר' זירא לרבי אבהו כעורה זו ששנה רבי ובעלה⁵⁷ מלמד שנקנית בכיאה. אי מהתם הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל קמ"ל. כלומר כיון דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה⁵⁷ ואין קיחה אלא בכסף, אלו לא נאמר פסוק אחר ללמוד ממנו קידושי ביאה הייתי אומר דהכי קאמר רחמנא כי יקח איש אשה בכסף ובעלה ובפחות משתיהן אינה נקנית, לפיכך הוצרך לנו "בעולת בעל" ללמד על הביאה בפני עצמה שהיא קונה, וללמדנו אף קידושי כסף מעתה דכי יקח איש אשה או בעלה קאמר רחמנא. והקשה רבי אבא בר ממל על הסברא הזו שאי אפשר לנו בשום פנים לומר דיקח ובעלה תרווייהו קאמר רחמנא ובפחות מכן לא תהא נקנית, דאם כן נערה המאורסה בתולה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה וקא סלקא דעתיה השתא דאי בעינן בקידושי כסף ביאה אף בקדושי שטר נמי בעינן ביאה דמאי שנא, תרווייהו קידושינן נינחו

60 "או בקל וחומר", כן גם כתשובת הרמב"ם. ובכל "לולא" — ועיין חספוט מגילה כא, א, ד"ה אלמלא. הספרים ליתא.

61 ראיות, ככ"י. "ראיה", ובתשובת הרמב"ם ובכל לאיש.

62 "לוי", כן נכון וכן הוא בת' הרמב"ם. ובכל הספרים: "ראיות".

63 "וסוף" המימרא, כן נכון, וכן גם בת' הרמב"ם. בכל הספרים: "בסוף". 66 דברים כב, כב.

67 "שנעשת לבעל", כן גם בד"ר. ובספרים: "שנעשה לוי". 63 קידושין ט, ב.

64 "לולי", כן גם בת' הרמב"ם ובד"ר. ובספרים: לה בעל", וכן בגמרא (קידושין ט, ב).

אישות: "אין פרצה גדולה מזו ופי' משובש שמעו בתינוח דקדיש בכספא וכו'". שקדושי שטר תופסין בה, כלומר לפי סברא זו מי שקידש בכסף ובא אחר וקדשה בשטר היה לו לחוש לקדושי שניהם (לשון רבינו

ולא גמרי בלא ביאה, כענין בכני נח דבעינן בעולת בעל, אלא מדחייב רחמנא נערה המאורסה בתולה על כרחנו כי יקח איש אשה ובעלה⁵⁷ דאמר רחמנא לאו דעבד תרווייהו אלא דעבד חד מינייהו ולמדנו מכאן קידושי כסף וקידושי ביאה. ופריק⁶⁸ רב נחמן בר יצחק דעדיין אנו צריכינן לדרוש קידושי ביאה מבעולת בעל, דאי מקרא דובעלה הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל כדאמר רבי יוחנן, ודקא קשיא לך אם כן נערה המאורסה דבסקילה היכי משכחת לה, כגון שקדשה בשטר, שאם תאמר והלא כסף קונה ושטר קונה למה נצטרך אותה אחר הכסף לבעילה ולא אחר השטר, מפני שהשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס אבל כסף אמר* שצריך אחריו בעילה לפי שאין הכסף או*⁶⁸ הבעילה מוציאין כלל לפיכך הוצרך הכתוב ללמד בעולת בעל לומר שהביאה קונה בפני עצמה והכסף למד מאליו דכי יקח איש אשה או בעלה קאמר רחמנא. וזו שטה ברורה היא שלא הוקשה להם מנערה המאורסה דבסקילה אלא למה שדחה ר' יוחנן* "הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל", לומר היאך היה זה עולה על דעתך כלל, ולמה הוצרך לך מקרא אחר* ללמד, שאינו כן*. אבל לרבי דגמר ובעלה לא קשיא כלל* ולא לרבי יוחנן לאחר שלמדנו בעולת בעל. ומ"מ מי שלבו נוקפו בקידושי כסף יכול הוא לומר דמתחלה היו חוששים דלמא הכי קאמר רחמנא כי יקח ובעלה דקדיש והדר בעיל באיזה דבר שתהיה בו קיחה בשטר או בכסף או בדבר אחר⁶⁹, ואחר כך אמרו שהשטר גומר הוא ומכניס כשם שגומר ומוציא, אבל קיחה אחרת אינה גומרת אלא קיחה אחרת עושה תחילה ליקוחין, וכיאה גומרת בהן, ולא שנתפרשה קיחה זו מה היא, ועכשיו למדנו מבעולת*⁶⁹ בעל שאף ביאה לבדה קונה, וכי יקח או בעילה קאמר רחמנא, אלא שהקיחה הוא השטר כשם שהוא מוציא כך הוא מכניס, אבל קידושי כסף אין להם אלא הסמך הזה דאין קיחה אלא בכסף שאינו דבר תורה. וכל אלו שיבושין. ועוד שהרי בסוגיא שאחר זאת בשמועה של רבי יוחנן בן בג בג ורבי יהודה בן כתיבא⁷⁰ מפורש דקדושי כסף מאכילין ארוסה בת ישראל בתרומה, ואם אינו קונה למה מאכיל. ובפרק ההוא⁷¹ אמרו בכיבור על קנין האשה בחופה שלא שנו אותה במשנה: "דקאמרת שלש תנן ארבע לא תנן, דכתיבא בהדיא קתני, דלא כתיבא בהדיא לא קתני", שמע מינה*⁷¹ שהכסף והשטר והביאה כולן אצל תנא דמתניתין "כתובין בהדיא" הם, שהמדרשים אצלם בגזירה שוה והיקש גופי תורה הם, וכן זו שאמרנו שאין קדושי שטר וכיאה תופסין לשני במקום קדושי כסף דראשון, דבר ברור הוא ואין לו בית מיוחד⁷², ומכל מקום אע"פ שיתברר דבר זה עדיין אנו בצער גדול עם כללו של הרב,

68 "ופריק", כן גם בד"ר, ונכון הוא, כי רב נחמן בר

יצחק תירץ הקושיא של רבי אבא בר ממל. — ובספרים: שם ה, ב.

71* "שמע מינה", ליתא בכ"י ואיתא בכל הספרים.

72 רע"ן בחידושי רבינו לקידושין ט, ב, בד"ה אם כן

נערה המאורסת שכותב על ענין זה בקיצור: "מכאן אתה

רואה מפורש שקדושי כסף מן התורה הם ולא מדבריהם

וכו", ע"ש. 69* "מבעולת", ליתא בכ"י ואיתא בכל הספרים.

בחידושו לקידושין ט, ב). אמר, הכתוב שצריך אחריו בעילה. — "אמר", כן נכון ע"פ כ"י, וכן משמע מלשון רבינו להלן: "לפיכך הוצרך הכתוב ללמד וכו'". ובכל הספרים כאן: "נאמר": "למה שדחה רבי יוחנן, לשון זה של רבינו מבואר ע"פ מה דאיתא בגמרא: "אל ר' זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן כעורה זו וכו'. ותירץ ליה ר' יוחנן (לפי ה"אמרי לה"): "אי מהתם הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל". מקרא אחר, ובעלה, מלמד שנקנית בביאה. שאינו כן, דאי מהתם הוה אמינא וכו'. אבל לרבי דגמר ובעלה לא קשיא כלל, רבות יגעתו להבין טעם דברי רבינו עד שהואר עיני ומצאתי זה מבואר בחידושי שם, ח"ל: "עד דקדיש והדר בעל קמ"ל, אי קשיא לרבי נמי נימא הכי. איכא למימר דסבר לה כמ"ד משמע שניהם

שלא תמצאנהו כתוב בתורה ותמצאנהו בתלמוד שלמדוהו באחת

שעדיין יש לו פתחון פה לומר כשאר הדברים הלמדין בהיקש שאינן תורה מן הסתם, ותהיה זו* מן המפורשות בדבריהם שהן תורה אע"פ שלמדוהו בגזירה שוה כמו שקדושי השטר אצלו דאורייתא אע"פ שלמדום בהיקש: ויצאה והיתה, מה יציאה בשטר אף הויה בשטר. אבל אין זה עיקר, אבל עיקר שרשי התלמוד שכל הנדרשין בתלמוד באחת משלש עשרה מדות כולן דברי תורה והם פירוש תורה שנאמרה למשה בסיני בין שנאמר שקבלו אותן כפרט כמו שלמדנו מפי הגבורה דקדושיין הן בכסף ושהם נרמזים בתורה מקיחה קיחה, ובשטר ושהם נרמזים מויצאה והיתה. וכן בבשר בחלב נאמר לו בסיני שאסור באכילה ובהנאה בין גדי בחלב אמו בין שאר בהמה בחלב אחר, ונאמר לו שהן כאין בכתוב מרבויי המקראות, ובין שנאמרו לו הדברים סתם ונצטוו לדרוש התורה בכללה במדרשי שלש עשרה מדות והסכימו החכמים במדרש כל מצוה ומצוה, ואע"פ שבאו במקומות אסמכתות כבר אמרנו שהם מקשים ומתחצים הם⁷³ בפירושו. ואם יש מהם סתומות⁷⁴ במקומות מועטים אינם נעלמים מלומדי הגמרא, וכבר אמרו⁷⁵: לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך שהרי נ⁷⁶פגול אחד מגופי תורה ולא למדו הכתוב אלא מגזירה שוה. וכן אמרו עוד⁷⁵ בנותר לעולם אל תהי גזרה שוה קלה בעיניך שהרי נותר אחד מגופי תורה הוא ולא למדו הכתוב אלא בגזירה שוה⁷⁶] וכן אמרו⁷⁵ בבתו מאנוסתו. וכן אמרו עוד⁷⁵ שהרי הנסקלין הן הן גופי תורה ולא למדם הכתוב אלא בג"ש כולן, כמו שאמורים בגמרא כריתות⁷⁵. הרי הג"ש כתורה שוה⁷⁶, ולא לענין פירוש מה שכתוב בתורה בלבד אלא אף להביא דבר מחודש שאינו כתוב בתורה⁷⁷ כגון בתו מאנוסתו ושאר העריות הנלמדות בה כגון אם חמותו ואם חמיו, כת בת בנו ובת בן בנו. * ומאמרם "לעולם" אל תהי גזרה שוה קלה בעיניך" יורה שמזהירין על כל גזירה שוה שנדרשת להם, ולא שאלו בלבד הן עיקר, וכבר הלקו בן סורר ומורה מדין גזירה שוה בת גזירה שוה, אמרו⁷⁹: מלקות בכך סורר ומורה מנין, כדר' אבהו דא"ר אבהו למדו ויסרו מויסרו ויסרו מכן ובן מכן. וגם הרב מודה שחייבי מלקיות כולן דבר תורה הן. ובלשון הזה אמרו⁸⁰ כבראשית רבה⁸¹: א"ר⁸² יפה שיחת עבדי בתי⁸³ אבות מתורתם של בנים שהרי פרשתו של אליעזר שנים שלשה דפיין⁸⁴ היא אמורה והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא, וזה לכס הטמא⁸⁴, זה וזה. וכן בשאר שלש עשרה מדות כולן, כמו שאמרו באבות מלאכות⁸⁵ של שבת מ' חסר אחת שכולם נלמדו בהיקש ממשכן, ואמרינן התם⁸⁶: מלאכת מחשבת אסרה

73	"הם", כן גם בד"ר. בספרים: "שם".	80	אמרו. ככל הספרים: אמרו "עוד כמדורש".
74	"סתומות". ככל הספרים: סתומות "במקראות".	81	בראשית רבה ס, יא.
75	כריתות ה, א.	82	א"ר, בכ"י: "אמר ר"י, ובמדרש: א"ר אחא.
[76]	בכל הספרים איחא רק "נותר וכו'".	83	"בתי", כן גם בד"ר ובכ"ר. ובספרים ליחא.
76*	"שוה", כן נכון ע"פ כ"י, והוא צחות הלשון: הרי הגזרה שוה כתורה שוה. — ובכל הספרים: "שלימה".	84	"שנים שלשה דפיין", ככל הספרים: "בשנים ושלושה מקומות". *84 ויקרא יא, כט.
77	"כתורה", ככל הספרים ליחא.	85	"באבות מלאכות", בד"ר תיבת "מלאכות" ליחא, ובשאר ספרים רק: "שאבות".
78	"לעולם", ליחא בכ"י כאן. ואיחא במאמר זה לעיל.	86	ביצה יג, ב.
79	סנהדרין עא, ב.		

כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמו עד שיפרש לך הכתוב יחדו, ור' יוחנן סבר לה כמ"ד משמע שניהם כאחד, ע"כ. ותהיה זו, קידושי כסף, מן המפורשות בדבריהם שהן תורה אע"פ שלמדוהו בגזירה שוה דקיחה קיחה, אבל שאר הדברים הלמדים בהיקש ולא פירשו בדבריהם שהן תורה עדיין יש לו פתחון פה לומר שאינו תורה מן הסתם, אבל אין זה עיקר וכו'. כת בת בנו ובת בן בנו, כן נכון. והן עריות דרבנן.

משלש עשרה מדות אם בארו הם בעצמם ואמרו שזה גוף תורה או

תורה. ומצינו להם מדרש כזה שהלעיג בו הרב* על בעל ההלכות מן האתיין.⁸⁷ אמרו בגמרא סוכה⁸⁸: חציצין דאורייתא נינהו, כי אתאי הלכתא לשערו. הא נמי דאורייתא הוא דכתיב ורחץ את בשרו⁸⁹, את הטפל לבשרו, ומאי נינהו שערו, ומתריך: כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד. כלומר שפירשה ההלכה למשה בסיני ענין החציצה שנתרבה בכתוב מה היא,⁹⁰ והנה אומרים על זה שהוא דאורייתא. ובגמרא סנהדרין⁹¹ שנו: א"ל רבי עקיבא ישמעאל אחי בת ובת* אני דורש, א"ל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא זו* לשריפה⁹². ולפי שהיה הלשון כמסתפק* ברבוי הזה להוציא ממנו האשה לשריפה⁹³ שאלו בגמרא: ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה, מיבעי ליה לכדתנא אבוה דרבי אבין וכו', לומר שאם לא היה לו מדרש אחר בדבר היה אף רבי ישמעאל שורף⁹⁴ אותה מדין רבוי זה אע"פ שלא היתה שריפה⁹⁵ שבידו מקובלת. וכן אמרו⁹⁶: בן עזאי אומר מכשפה לא תחיה⁹⁷, ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת⁹⁸, סמכו ענין לו לומר לך מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה, א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זו בסקילה. ופירשו⁹⁹ בגמרא מי שמתו¹⁰⁰ רבי יהודה לא דריש סמוכים. כלומר שאין לו קבלה במדרש המדה הזאת בתורה¹⁰¹ שאלו היה דורש אותם היה מודה בסקילת המכשף מפי המדרש, ושהוא דורש אותם¹⁰² במשנה תנא, ולפיכך הוא אוסר¹⁰³ אנוסת אביו ומפותת אביו ומביא אותה בכלל חייבי לאויין¹⁰⁴, והוא ר' יהודה מוציאה למכשפה בסקילה ממדרש אחר, מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, אמר¹⁰⁵: אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו למה יצאו* לומר לך מה אלו בסקילה אף שאר מכשפים בסקילה. ושם בגמרא מי שמתו¹⁰⁶ היו דנין שמברך אדם על המזון לפניו מדין קל וחומר* והיה להם מן התורה, והקשו עליה ממאמרם¹⁰⁷ כבעל קרי: ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו חיובתא, רצונם לומר שלפניו הוא מדרכנו ואינו מהתורה אלא לאחריו, והעלו הדבר בתיובתא למי שדרשה בק"ו, שאילו היה הק"ו הזה עיקר היה מברך¹⁰⁸ מן התורה. אלא כל הנלמד

87 "האתין", בכל הספרים: "האתים".
 88 סוכה ו, א. 89 ויקרא טז, כו.
 89* "מה היא", כן נכון ע"פ כ"י שהן שתי תיבות, ובכל הספרים: "מההיא" כתיבה אחת וזה רעיון אחר כמיכן.
 90 סנהדרין נא, ב.
 91 "לשריפה", בכ"י כאן "לסקילה", וכן בד"ר, והנכון כדאיתא בשאר ספרים כי כן בגמרא.
 92 "שורף", בכ"י ובד"ר: "סוקל" ועיין בהערה שלמעלה.
 93 "שריפה", בכ"י ובד"ר: "סקילה". ועיין בהערה 91.
 94 שם טז, ב. 95 שמות כב, ז. 96 שם יח.
 96* "ופירשו", בכ"י: "ופירשו", ונראה שהוא נכון.
 97 ברכות כא, ב.
 [98] כן נכון ע"פ כ"י, ובד"ר רק: "שאלו היה דורש אותם", ובשאר ספרים: "שלא היה דורש אותה אלא".
 99 "חייבי לאויין", בד"ר ליתא כלל, ובשאר ספרים: "אשת אב", 100 ברכות כא, א.
 101 "ממאמרם", בספרים: "ממאי דתנן". — ובד"ר: "ממאורסה"(!).
 102 "היה מברך", ליתא בכ"י ובד"ר.

ובכ"י כתוב כאן: "בת ובנו ובת בנו", וברור דחסור "בת" ב"בת בנו" הראשונה, ו"בן" חסר ב"ובת בנו" השניה. ובספרים כתוב: "בת בנו ובת בתו", אבל הן עריות דאורייתא. שהלעיג בו הרב וכו', כשכתב בעיקר זה על בעל ההלכות ודעימיה: "וכבר הגיעו בזה הסכלות אל יותר קשה מזה, וזה כשמצאו וכו'". בת ובת, וי"ו יתירה (דכתיב ובת כהן) לרבות הנשואה לשריפה. זו, בת כהן נשואה שזינתה, כמסתפק. כדבר שהוא די ברבוי הזה להוציא ממנו לשריפה ונחמיר עליה ממתה המפורשת כנשואה דהוי חנק. — ועיין בפירושו הרב פלא עונש מח — נא, עמ' 152 מ"ש בזה. למה יצאו, בפני עצמן כשהפרישן לסקילה כדכתיב כאבן ירגמו אותם דמיהם במ (ויקרא כ, כז) להקיש אליהם את כל הכלל שזו מדה בתורה שכל דבר וכו' (רש"י ברכות כא, ב, בד"ה אוב). מדין קל וחומר, ומה תורה שאין טעונה (ברכה) לאחריה

שזה דאורייתא הנה ראוי למנותו אחר שהמקובלים ממנו אמרו שהוא דאורייתא ואם לא יבארו זה ולא דברו בו הנה הוא דרבנן

לחכמים ב"ג מדות תורה הוא. אבל יש עם המדות האלו תנאים. ותנאי הג"ש כמו שהזכרנו שאין אדם דן גז"ש מעצמו [103] אלא אם כן למדה מרבו¹⁰³ אבל אחר שלמדוה הרי היא כגוף תורה לכל דבר ותנאי הקל וחומר שאין עונשים בו לא מלקות ולא מיתת ב"ד, והצריכו בזה ממדרש מן הכתוב כמו שהוא בגמרא מכות¹⁰⁴, ואלמלא כן* היו עונשין וממיתין בו, ומפורש אמרו בגמרא סנהדרין¹⁰⁵ אלא רודף אחר חבירו להורגו ניתן להצילו בנפשו מנא לן, קל וחומר מנערה המאורסה*, וכי עונשין מן הדין, היקשא הוא, דתנא דבי רבי כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה^{105*}, וכי מה למדנו לרוצח* וכו'. ועוד אמרו בשני של פסחים¹⁰⁶: ומה מעשר הקל אמרה תורה ולא בערתי ממנו בטמא¹⁰⁷, בשר קדש חמור לא כל שכן, לומר שהאוכל קדשים בטומאת בשר לוקה. וכי תימא אין מזהירים מן הדין, היקשא הוא, דכתיב לא תוכל לאכול בשערך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וכו'¹⁰⁸. מאלו ומכיוצא באלו נלמוד שההיקש אצלם כדבר מפורש ועונשין בו מלקות ומיתה מבלתי¹⁰⁹ קבלה אחרת. ועם כל זה יש בו תנאי שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש במקדשין אבל בכל התורה למדין למד מלמד, וכמו שהוא מפורש בפרק איזהו מקומן¹¹⁰. והוי יודע שזה שאמרו חכמים¹¹¹ שאין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אין כונתם לומר שכל גזירה שוה מבוארת להם מסיני ונמסרת להם מפי משה רבינו תלמדו מלה פלונית שבפסוק פלוני ממלה פלונית שבפסוק פלוני¹¹² ותשוו דין שניהם^{112*} לענין פלוני, אין הדבר כן שהרי מצינו אותם חולקין תמיד¹¹³ בהרבה מקומות בענין הזה, כאותה שאמרו בגמרא חולין¹¹⁴: מ"ט דרבי מאיר* באותו ואת בנו, גמר שחיטה שחיטה משחטי חוץ, מה להלן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אף כאן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. ורבי שמעון מאי טעמא גמר מן וטבוח טבח והכין¹¹⁵, מה להלן שחיטה הראויה אף כאן שחיטה הראויה^{115*}. והקשו: ורבי מאיר ליגמר מן וטבוח טבח והכין¹¹⁵, דנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מן טביחה. ושאלו לומר שאף זו גזירה שוה היא, אמרו: מאי נפקא מינה והא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן וכו' הכהן זה הוא שיבה זו היא ביאה. הני מילי היכי דליכא דדמי עליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי לפינן. וכן הקשו על רבי שמעון ליגמר משחטי חוץ, ונתן טעם: דנין חולין מחולין ואין

[103] ליתא בכל הספרים.	111 "חכמים", ליתא בכל הספרים.
104 מכות ה. ב.	112 "ממלה פלונית שבפסוק פלוני", כן נכון ע"פ כ"י.
105 סנהדרין עג. א.	ובכל הספרים ליתא.
106 פסחים כד. א.	112* "שניהם", ככ"י: "ביניהם".
107 דברים כו. יד.	113 "תמיד", ככ"י: "אותם".
108 שם יב. ח.	114 חולין פה. א.
109 "מבלתי", ליתא בכ"י אבל כנראה שהוא טעות הסופר.	115 בראשית מג. טז.
110 זבחים ג. ב.	115* "אף כאן שחיטה הראויה", ליתא בכ"י.

טעונה לפניה, מזון שהוא טעון לאחריו אינו דין שהוא טעון לפניו (ברכות כא, א). ואלמלא כן, שהיו אומרים אין עונשין מן הדין לא מלקות ולא מיתת בית דין, היו כן עונשין וממיתין מדין קל וחומר. מנערה המאורסה, מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילו בנפשו, רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה (סנהדרין עג, א). וכי מה למדנו "לרוצח", מעתה הרי זה בא למד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו (שם). — "לרוצח", בגמרא: "מרוצח", וכן נכון. מאי טעמיה דרבי מאיר, האומר שחיטה שאינה ראויה שמה

שאיין שם כתוב יורה עליו וזה גם כן שרש כבר נשתכש בו זולתנו ולכן מנה יראת חכמים עם מצות עשה ואשר הביאו לזה לפי מה

דין חולין מקדשים. ואלו היתה לר"מ קבלה¹¹⁶ דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ושהדבר נלמד משחוט חוץ, ולרבי שמעון היתה לו קבלה מרביתו שאין שמה שחיטה ושהוא נלמד מן וטבוח טבח והכין¹¹⁵, לא היה מקום לשאלות הללו ולתשובות שאמרו בגמרא. וכיוצא בזה בתלמוד רבות מאד. וכן יש קושיות הרבה בתלמוד וכיוצא בהן שאומרים: ונילף גזירה שוה ממקום פלוני, ומתריך מסברא: מהכא ילפינן דדמי ליה בכך וכך ולא מהתם, וחוזרין ומקשינן אדרבה מהתם ה"ל למילף וכו', ומסיק: הנך נפישין. אלה הורגלו בתלמוד, אין צריך^{116*} לכתוב מהן מפני רובן. ועוד אמרו: כל גזירה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה, מופנה מצד אחד למדין ומשיבין, ומופנה משני צדדים למדין ואין משיבין, כמו שאמור בשלישי מנדה¹¹⁷, והם מחזרין לאפנויי אותה ביתורין ומדרשים מן הסברא, ונחלקים בכך כפי דעת החכמים. אבל הכוונה בגזירה שוה שהיא מסיני לומר שהיא קבלה שדין שחיטה שאינה ראויה נלמד מגזירה שוה דשחיטה שחיטה, והיתה סברתו של רבי מאיר שהנכון ללמוד אותן משחוט חוץ ויהיה שמה שחיטה, ורבי שמעון ראה בדעתו שיותר נכון ללמוד אותה מן וטבוח טבח והכין¹¹⁵ ולא תהיה שחיטה שאינה ראויה נדונית כשחיטה, וכן כלם^{117*}. ואומר בשמא כי זה בכלל מה שנשתכח כאבלו של משה בגזירות שוות¹¹⁸.

ואני חוזר עוד לציוח על דברי הרב, שכמה דברים בגמרא למדו אותם במדות האלו שהתורה נדרשת בהם וכוונתם בכולם שהם תורה שלימה, והרב מנה מצוה רפ"ז בעדות אבות על בנים, והיא באה מדין רבוי כמו שמפורש בפרק זה כורר¹¹⁹, וכן בנים להדדי פסול שלהן מן התורה ורבו אותה ממה שאמרו¹²⁰: אם כן לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בן, מאי "בנים", דאפילו בנים להדדי. וכן בנים לעלמא פסולין ופסולין¹²¹ נחשב גוף תורה, וכל אלו הם¹²² מן הרבויים עם היות פשטיה דקרא שלא נהרוג אבות בעון בנים ובנים בעון אבות, וכמו שמפורש¹²³ בקבלה, רק את בניהם לא המית ככתוב בתורת משה לא יומתו אבות על בנים¹²⁴. ובמצוה שכ"ב¹²⁵ מנה לאו שאין מיתת בית דין דוחה שבת, והיא באה מדין ריבוי ממה שאמרו בגמרא סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות¹²⁶: תנא מושכות¹²⁷ קא קשיא ליה, ועיקר הכתוב הבערה לחלק יצאת, ולא הוזכר¹²⁸ באלו שהן תורה אבל תפסן מן הסתם^{128*} בשל תורה. ומנה אכילת חטאת ואשם חוץ לקלעים לאו¹²⁹, וכן אוכל עולה

116 קבלה, בכל הספרים: קבלה "מסיני".
 116* "צריך", בכל הספרים: "צריך".
 117 וזה כה. ב. — בכל הספרים מוסיפים: "ובמקומות אחרים".
 117* "כלם", ליחא בכ"י.
 118 תמורה טז, א.
 119 סנהדרין כז, ב. 120 שם כה, א.
 121 "ופסולין", כן נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים: "ופסולין". 122 "הם", בכל הספרים: "מדרשות".
 123 שמפריש, שם: שמפורש "גם".
 124 דברי הימים ב כה, ד. במקרא: "ואח" בניהם לא המית לא ימותו...
 125 "שכ"ב", כן נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים: "ש"יג", וזו אינה. 126 סנהדרין לה, ב.
 127 לא תבערו אש בכל מושבותיכם (שמות לה, ג).
 והתנא מושכות קא קשיא ליה מכדי שבת חוכת הגוף הוא וחוכת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ מושכות (להביא חוץ לארץ) דכתב רחמנא למה לי (שם).
 128 "ולא הוזכר", בכל הספרים: ולא הוזכר "בגמרא".
 128* "הסתם" ליחא בכ"י. 129 "ל"ת מצוה קמה.

שיראה לי מאמר ר' עקיבא את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים חשב שכל מה שיגיע משלש עשרה מדות הוא מן הכלל

בפנים ובחוץ לאו¹³⁰, וכן אוכל קדשים קלים קודם זריקה¹³¹, וכן בכורים קודם הנחה בעזרה¹³² לאוין, והן כולן באין ממדרשו של רבי שמעון¹³³ דאמר: קרא יתירה הוא*, לכתוב רחמנא לא תוכל לאכלם מיהדר מפרט בהו למה לי, ליחודי לאו לכל חד וחד. והוא הרב ז"ל למד¹³⁰ כל הנהנה מן ההקדש שמועל שהוא חייב מלקות מן האוכל עולה שאמרנו, והאמת שהוא נלמד מן התרומה בגזירה שוה דחטא חטא בסנהדרין¹³⁴, מ"מ מן המדרש הוא שמלקין אותו. ומנה לאו¹³⁵ בערל שאכל תרומה וקדשים והיא בגזירה שוה מן הפסח¹³⁶ והתנצל בו¹³⁷ שהוא מפי השמועה. ואני רואה אותם בגמרא יבמות¹³⁸ מסתפקים בדבר מאד ושאלו שנביא בגזרה שוה זו האונן ונוציא הערל ומתריך¹³⁹: מסתברא ערלות הוה ליה לרביי. ומקשי בה: אדרבה, ומסיק הנך נפישין, כמנהגם בשאר מקומות, ולא תלו עצמן בשמועה הזו אשר הרב מסכים עליה. וכן אופה שיורי מנחות חמץ מנה אותו לאו למלקות במצות קצ"ד ולמדו אותו בגמרא¹⁴⁰ בדין ריבוי*, והורה בה הרב¹⁴¹ שהיא דבר תורה ממה ששינונו שם¹⁴¹ וחייבין על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה. וקרבן ומלקות* כאכילה דיום הכפורים אין לנו בתורה, ונלמד בגמרא¹⁴² בגזרה שוה והרב מנה אותו מדין קל וחומר במצות קצ"ו. וכן טבול יום שעבד בלאו ומיתה ואין לו מקרא, וכא מייתור הכתוב באם אינו ענין¹⁴³, ואחר כך בג"ש, וכבר מנה הרב זה¹⁴⁴. ובענין בעלי מומין למזבח*¹⁴⁴ יש לאוין הרבה: כל תקדיש, כל תשחט, כל תזרוק, כל תקטיר כולו, כל תקטיר מקצתו ולוקין בהן, וכולן נלמדין מדין רבוי כמו שמפורש בראשון של תמורה¹⁴⁵, וגם הם מנאן הרב¹⁴⁶, וכבר יצא המנין ליותר מעשרים* בהוראת הרב. וכן אוכל בשר

130	ל"ת מצוה קמו.	131	ל"ת מצוה קמו.	142	יזמא פא, א.
132	ל"ת מצוה קמח.	133	מכות יח, א.	143	סנהדרין פג, ב: אם אינו ענין לטמא תנהו ענין לטבול יום ששימש וילוף חלול חלול מתרומה. — ועיין בספר "מעשה נסים" סוף שאלה א שהר"א בן הרמב"ם תירץ לר' דניאל הכבלי שהקשה לו קושיא זו — "כי הוא מכלל מחוייבי מיתה וזה הוא מופת ברור כי הוא מן התורה כאלו אמרו שהוא גוף תורה, כי מה שהוא מדרבנן אינו חייב מיתה".
134	סנהדרין פד, א.	135	ל"ת מצוה קלה.	144	ל"ת ע"ז. — "וכבר מנה הרב זה", בכל הספרים: "והרב מנה אותן) וכבר מנה הרב גם זה". ועיין בהערות הרב העליר שם הערה 13.
136	יבמות ע, א: מנין לערל שאינו אוכל בתרומה, נאמר תושב ושכיר בפסח וכו'.			144*	"למזבח", ליתא בכ"י.
137	והתנצל בו, הרמב"ם שם בל"ת מצוה קלה: "ולאו זה לא נתפרש בכתוב אלא נלמד בגזרה שוה, ועם זה בארו מעתיקי השמועה שאיסור זה מדאורייתא לא מדרבנן. ולשון יבמות מנין לערל שאינו אוכל בתרומה וכו'".			145	תמורה ה, ב.
138	יבמות עא, א.			146	ל"ת צא — צד.
139	"ומתריך", בכל הספרים ליתא.				
140	מנחות נח, א.				
141	ל"ת קצר. — מנחות נה, א.				

שחיהו. קרא יתירה הוא, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגון ותירושוך ויצהריך ובכורות בקרך וגו' (דברים יב, ז). ולעיל מנייה כתיב והבאתם שמה (פסוק ו) וכולהו בהאי קרא כתיבי לכתוב בתריה לא תוכל לאכלם בשעריך (מרש"י מכות יח, א, ד"ה קרא). בדין ריבוי, לא תאפה חמץ חלקם (ויקרא ו, י), מה ת"ל חלקם, לומר שאפילו חלקם לא תאפה חמץ (מנחות נח, א). ומלקות, כמבואר במשנה דמכות יג, א: אלו הן הלוקין, וקחשיב האוכל כיום הכפורים, וקיי"ל דכל חייבי כריתות הם בכלל מלקות. — ומה שרצה המגילת אסתר למחוק תיבת "ומלקות" מפני שלא מצא לו מקור כבר תמהו עליו דזה אינו. יצא המנין ליותר מעשרים, כמבואר לעיל, והם: א — ב) עדות אבות על בנים, ובנים לעלמא. ג) מיתה ב"ד בשבת. ד — ה) אכילת חטאת ואשם חוץ לקלעים. ו) אכילת עולה. ז) אכילת קדשים קלים לפני זריקה. ח) אכילת בכורים קודם הנחה. ט) נהנה מן ההקדש. י — יא) ערל באכילת תרומה וקדשים. יב — יג) יד) לישתה ועריכה ואפייתה של שיירי מנחות. טו) אכילה ביה"כ"פ. טז) טבול ביום שעבד. יז) כל תקדיש בעלי מומין למזבח. יח)

הנזכר ואם היה הענין כמו שחשבו למה לא מנו כבוד בעל האם ואשת האב מצוה בפני עצמה מחוברת אל כבוד אב ואם וכן כבוד

בחלב והנהגה ממנו לוקין הם¹⁴⁷ ואינם נזכרים בתורה. ואני תמה ומתפלא על הרב שהוא היה לו ללמוד מאלו על האחרות, שהרי לא פירשו חכמים באלו לומר שהן דבר תורה בקבלה ולא הזכירו בהן שום חדוש, אלא שנו אותן כמשנתן¹⁴⁸ ככל הנדרשים ומאלינו אנחנו מכירים בכל הנדרשים¹⁴⁹ שהן מן התורה, ונלמוד שהמדרשים להם דבר תורה הם אצלם, וענין כזה בכל מקום מפורש מלמד על הסתום. ובכל המצוות אין לנו גדולה מקבוצת מת מצוה שדחו בה פסח ומילה אפילו ככה גדול¹⁵⁰ ולא באה בזאת מקרא בתורה כלל¹⁵¹ אבל פשוטו של מקרא אוסר כן. דכתיב על כל נפשות מת לא יבוא¹⁵², אבל הוא נדרש¹⁵³ מיתורי הכתוב אמרו¹⁵⁴: לאביו ולאמו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה¹⁵⁵ וכן גבי נזיר דרשו כזה: לאביו ולאמו ולאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה¹⁵⁵ עד שרבו כל אחד והביאו¹⁵⁶ כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שיטמא למת מצוה. ועוד מנו חכמים¹⁵⁷: ואלו שבמיטה והם עשרה כולן לא¹⁵⁸ למדו אותן אלא מדין גזירה שיה בגמרא ואלו הן הנשרפין¹⁵⁷, ויליף חלול חלול מתרומה וכו', ושם הקשו כמה פעמים ואמרו: ונילף חלול מנוחר להיותן בכרת, ומתריך מסתברא: מתרומה הוה ליה למילף וכו'. אדרכה מנוחר ה"ל למילף וכו'. מכל אלה נלמוד שהגזירה שוה להן כדבר תורה מן המדרש, לא מן הקבלה. ובאותו הפרק¹⁵⁸ במאי* קא מיפלגי, ר' עקיבא סבר דנין יומת מ"יומת" ואין דנין יומת מ"יומת", ור' ישמעאל סבר דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא. הנה ר' עקיבא מוציא הזר ששימש לסקילה מן הגזירה שוה כאשר פירשתי שהיתה בידו קבלה שדינו נלמד בג"ש ממלת "יומת", וסבר שהנכון בו ללמוד יומת מ"יומת" לא ללמוד מ"יומת" לפטרו מדיני אדם ולהניחו לדיני שמים. ובהנהגה רבות עמנו. וכבר פטרנו¹⁵⁹ חמש עשרה נשים מן החליצה ומן היבום וצרותיהן וצרות חלוציהן לדעת בית הלל, ויוצא ענינם מן המדרש*, ובית שמאי היו מחייבין אותם חליצה*, וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו ואחים מן האם מדרשים הם¹⁶⁰, וכבר טהרו דמים באשה וטמאו ארבעה בלבד ממדרש דמיה דמיה¹⁶¹, ודן*¹⁶¹ רבי מאיר¹⁶² המפלת

147 ל"ח קפז.

148 "במשנתן", כן נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים: "במשנה".

149 "בכל הנדרשים", שם: "מדבריהם".

150 "בכהן גדול", שם: ככהן גדול "ונזיר".

151 "ולא באה בזאת מקרא בתורה כלל", שם: "ולא בא בתורה מקרא כזה כלל", 152 ויקרא כא, יא.

153 זבחים ק, א. — "אבל הוא נדרש", בכל הספרים:

"והוא נדרש", וגרסת הכ"י עדיפא כי מלת "אבל" מראה

על שלילת הענין. 154 "אמרו", ליתא בכל הספרים.

[155] כל זה חסר בכל הספרים.

156 "והביאו", כן נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים:

"והביאו", 157 סנהדרין פג, א. 158 "לא", כן

נכון ע"פ כ"י, ובכל הספרים: "ולא", 158 סנהדרין

פד, א. 159 יבמות יג, א. 160 שם יז, ב.

161 "דמיה דמיה", כן נכון מאד ע"פ כ"י וכן הוא

בגמרא נדה יט, א (ופירש"י: דמיה דמיה, והיא גלתה את

מקור דמיה — [ויקרא כ, יח] וטהרה ממקור דמיה [שם

יב, ז], הרי ד' מיני אדומיות טמאה בה אבל שלמטה מהן

לאו דם הוא, ובכל הספרים איתא "דמיה" פעם אחת

בלבד.

161* "ודן", כד"ר: "וכן", ובשאר ספרים: "וכן

טימא", — וגרסת הכ"י היא נכונה, דעיקר החדוש על

שנתן לה "מי טוהר", 162 שם כא, א.

בל תשחט. יט) כל חזרוק. כ) כל תקטיר כולו. כא) כל תקטיר מקצתו. במאי קאי מפלגי, בור ששמש במקדש, ר' ישמעאל אומר נאמר כאן והזר הקרב "יומת" (במדרש א, נא), ונאמר להלן כל הקרב הקרב אל משכן ה' "יומת" (שם יז, כח). מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים. ר' עקיבא אומר נאמר כאן והזר הקרב "יומת", ונאמר להלן והנביא ההוא וגו' "יומת" (דברים יג, ו) מה להלן בחנק אף כאן בחנק. במאי קא מיפלגי וכו' (סנהדרין פג, א). המדרש, דלצורך. חליצה, או יבום. — ולא ידעתי מדוע הזכיר רבינו בדברי

אחיו הגדול כי אלו האישים למדנו שאנו חייבין לכבדם ברבוי אמרו כבד את אביך לרבות אחיך הגדול ואמרו את אביך לרבות בעל אמך

מין בהמה חיה ועוף בדין יולדת ונותן לה ימי טוהר מדין גזירה שוה¹⁶³, וחכמים סבורין דכל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. ומתירין את האשה בזריקת גט לחצירה מדין ריבוי*, ופשטיה דקרא ונתן בידה¹⁶⁴. וכן התירו שבת החמורה לעדי¹⁶⁵ החדש, כמו ששינונו¹⁶⁶: על שני חדשים מחללין שבת וכשכית המקדש קיים מחללין על כולם, והוציאו ההיתר הזה מריבוי ממדרש אשר תקראו אותם במועד¹⁶⁷.

וראיתי עוד להרב כשהקדים הקדמה¹⁶⁸. לפרט המצות שאמר: "כשיהיה עונש פעולה מן העבירות מבוארת בתורה ואין האזהרה מפורשת, כגון במכה אביו ואמו ומקללם שלא נאמר בתורה לא תקלל אביך לא תכה אביך¹⁶⁹ אלא שחייב מיתה למי שהכה או קלל, שנוציא להם ולדומיהם האזהרה ממקומות אחרים^{169*} בדרך היקש, וזה אינו הפך אמרם אין מזהירין מן הדין¹⁷⁰ ואמרם תמיד, וכי מזהירין מן הדין, שאנחנו לא נאמר אין מזהירין מן הדין¹⁷⁰] אלא כדי שנאסור מה שלא התבאר לו איסור על דרך היקש, אבל כשנמצא העונש בכירור* נדע בהכרח שהוא מעשה נמנע מלעשותו, ואולם נוציא המניעה בשביל שיתחזק לנו עיקר אמרם לא ענש אלא אם כן הזהיר". וזה כלו טעות ופשרה משובשת שהקדימה לקיים דבריו שהוא מפקפק במדרש המדות לפי שהם לא רצו¹⁷¹ באמרם¹⁷² אין מזהירין מן הדין¹⁷³] אלא שאין מזהירין מדין קל וחומר וכן אומרים בו אין עונשין מן הדין¹⁷³] כמו שנחבאר במקומות רבות מסנהדרין ומכות. ואפילו היה העונש מפורש מבואר לא יוציאו לו אזהרה מן הדין רצונו לומר מק"ו בשום פנים. וכן אמרו בראשון של מכות¹⁷⁴: בת אביו ובת אמו מניין, ת"ל ערות אחותו גלה¹⁷⁵ עירי ימותו¹⁷⁶. עונש שמענו אזהרה מניין¹⁷⁵]. ת"ל אחותך בת אביך או בת אמך¹⁷⁷. אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ובת אמו מנין ת"ל ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא לא תגלה ערותה¹⁷⁸. עד שלא יאמרו יש לי בדין, אם הזהיר על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ובת אביו לא כ"ש¹⁷⁹ הא למדת שאין מזהירין מן הדין. הנה בכאן נתבאר להם עונש לבת אביו שהיא בת אמו ואעפ"כ¹⁷⁹] הוצרך

163	שם כב. ב. — "גזירה שוה", ליתא בכ"י.	169*	"אחרים", ליתא בכ"י.
164	דברים כד. ג.	[170]	כל זה ליתא בכ"י, ונראה שהוא דילוג מן "הדין" עד "הדין". — ואיתא בכל הספרים ובעיקר יד.
165	"לעדיו", בכל הספרים: "לקבוע".	171	"רצו", בכל הספרים: רצו "זה".
166	ראש השנה כא. ב.	172	"באמרם", בד"ר: "באמת" (1).
167	ויקרא כג. ד. — הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן (רש"י שם בר"ה).	[173]	כל זה חסר בכל הספרים, ועיקר הוא כי לפי חסר דברי רבינו בלתי מבוארים.
168	"וראיתי עוד להרב כשהקדים הקדמה", בכל הספרים: "וראיתי לו לרב עוד בהקדמה שהקדים". —	[175]	כן גם בד"ר, ובספרים: "עד שלא יאמר וכו'".
	הוא באמצע עיקר ארבעה עשר.	176	"עירי ימותו", במקרא (ויקרא כ. ז): עונו ישא.
169	"לא תכה אביך", ליתא בכל הספרים, ואיתא להלן כלשון הרמב"ם בעיקר יד.	177	שם יח. ט.
		178	שם יא.
		[179]	כל זה ליתא בכל הספרים, ואיתא רק: "וכו' הא".

בית שמאי רק "חליצה", הלא ב"ש מתירין צרת ערוה להתייבם לאחיו. — והנה אם בקבלה בא להם אין חלקו עליהם בית שמאי ועשו כדבריהם ליבם אשת אח. וע"כ שיצא ענינם מן המדרש, וב"ש חלקו על זה כמבואר בגמרא. מדין ריבוי, ונתן בידה, אין לו אלא ידה גגה חצרה וקרפיפה מנין ת"ל ונתן מכל מקום (גיטין עז. א). ופירש"י: ודרשינן ונתן באפי נפשה מדלא כתיב וכידה יתננו משמע לן נתינה כל דהו וכו'. כשנמצא העונש "כבירור", כמו במקלל ומכה אביו ואמו שהעונש מבואר בתורה. — "כבירור", כן נכון מאד ע"פ כ"י. ובכל הספרים גורסים: "כביאור". ובתרגומו של אבן תבון: "בכאור התורה" או "בכאור

ואת אמך לרבות אשת אביך כמ"ש את ד' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים א"כ מפני מה מנו אלו ולא מנו אלו וכבר הגיעו בזה

מקרא להם להביא אזהרה לה מפני שאין מזהירין מן הדין ואפילו אחר שמצאנו העונש. * וזה כלו בדין הקל וחומר בלבד. אבל על ההיקש מזהירין ועונשין ואע"פ שלא יהיה העונש מפורש כלל, כמו שביארנו למעלה ממאמרם¹⁸⁰: וכי תימא אין עונשין מן הדין, היקשא הוא. וכן בגזירה שוה כמו שלמדנו לשלשה דורות בעריות²², אבל אזהרת מקלל אביו ואמו הוציאוה בגמרא¹⁸¹ מדרשת לא תקלל חרש¹⁸² ואלהים לא תקלל¹⁸³ שמכניסין בה כל אדם, וכן אזהרת המכה אותם¹⁸⁴ למדוה ממכה כל אדם שהיא אצלם בלאו כמו שאמרו¹⁸⁵: הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה.

והנה הרב תלה הר נופל הזה בחוט השערה. אמר: "העיקר אשר הועילונו* בו עליהם השלום והוא אמרם¹⁸⁶ אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והיות לשון התלמוד מחפש בכל מקום ואומר גופיה דקרא במאי משתעי". וחס ושלום כי המדרשים כולם בענין המצות אין בה מקרא יוצא מידי פשוטו אלא כולם בלשון הכתוב נכללים, אע"פ שהם מרבים בהם בריבויים, ואין מדרש כבוד תלמידי חכמים מלשון את ה' אלהיך תירא¹⁸⁷ מוציא הכתוב מפשוטו. וכן אם נאמר בכי יקח איש אשה¹⁸⁸ שהוא בכסף אינו מוציא ממשמעו ופשוטו, ולא כל אחי"ן וגמי"ן וריבוי"ן ומעוטין ואכי"ן ורקי"ן ושאר המדרשים כולם, אבל הכתוב יכלול הכל, כי אין הפשט כדברי חסרי דעת הלשון¹⁸⁹ ולא כדעת הצדוקים, כי ספר חורת ה' תמימה, אין בה אות יתר וחסר, כולם בחכמה נכתבו, ולא מצאו מדרש שהוא עיקרי במצות מוציא מקרא מידי פשוטו זולתי הנדרש בו והיה הבכור אשר תלד¹⁹⁰ כמו שהזכירו במסכת יבמות¹⁹¹, כי אין הכוונה להם אלא שיהיו הכתובים אמת במליצה ומשל כענין שאמרו בששי של שבת*¹⁹¹: מאי טעמא דרבי אליעזר¹⁹² דאמר תכשיטין הן לו, כלומר כלי הזין, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך¹⁹³. אמר ליה רב כהנא למר בריה

180	סנהדרין עג. א.	181	שם סו. א.
182	ריקרא יט. ד.	183	שמות כב. כז.
184	"אותם", כן נכון גם כד"ר. בספרים: "אותה".		
185	סנהדרין פה. א.	186	שבת סג. א.
187	דברים ו. יג.	188	שם כד. א.
189	"כדברי חסרי דעת הלשון", בכל הספרים: "כלשון חסרי הדעת".		
190	דברים כה. ו. — יקום על שם אחיו המת.		
	"אלעזר",	192	חלהים מה. ד.
		193	חלהים מה. ד.

בתורה. וגרסתו הכ"י היא הנכונה. ואפילו אחר שמצאנו העונש, לא דמי כלל, דהתם עיקר העונש אינו מפורש אלא שלמדו אותו מריבוי דעות אחרות גלה דמיותר, ע"כ הצריכו להביא האזהרה מקרא, אבל דברי הרמב"ם אמורים כשיהיה עונש הפעולה מבוארת בתורה או נוכל להוציא האזהרה מן הדין (מגלת אסתר). וזהו שכתב הרמב"ם: כשנמצא העונש "בכירור" (עיין ביאורים לעיל). וע"ע ב"מעין החכמה" (משפטים, הערה 17). העיקר אשר הועילונו בו, "שלמדנו אותו" (בתרגומו של הרב קפאח). — ויש להעיר כי משמעות לשון הרמב"ם אשר הרמב"ן מעתיק כאן הוא מה שהכריח את הרמב"ם לשיטתו שאין ראוי למנות את כל מה שלמדו אותן באחת מ"ג מדות, שהרי העיקר אשר חז"ל למדונו הוא שאין מקרא וכו'. ברם מתרגומים אשר כידענו עולה משמעות אחרת והוא שהרמב"ם חולק על הבה"ג ודעימיה שאם מצאו איזה דרש בפסוק שמחייב לעשות איזו פעולה או למנוע מאיזה דבר — והם כולם בלי ספק מדרכין — כבר מונים אותה בכלל המצות ואע"פ שפשטיה דקרא לא יורה על דבר מאותם הענינים "עם השורש שהועילונו בו ע"ה והוא אמרם ו"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו ויאמר גופיה דקרא במאי קא מדבר" (מתרגומו של אבן

הסכלות אל יותר קשה מזה וזה כשמצאו דרש בפסוק יתחייב בדרש ההוא לעשות [פעולה מן ה]פעולות או להרחיק ענין מן הענינים והם כלם בלי ספק מדרבנן ימנו אותם בכלל המצוות ואע"פ שפשטיה

דרכינא האי בדברי תורה כתיב. אמר ליה אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא כי הוינא בר תמני סרי הוה גמירנא לכולי תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. הנה רצונם לומר בכאן שאילו היו כלי המלחמה גנאי בגבור לא היה ממשיך בהם דברי תורה אלא מפני שהם לו תכשיט אחז הכתוב משלו בהם, ואמר שיהיו דברי התורה והחכמה בידו כמו החרב בידך¹⁹⁴ הגבור חגורה בו ומזומנת לו כאשר ירצה להוציאה מתערה ולהתגבר בה על חבירו, זה הוד והדר לו. וכן הענין בכל מקום הנדרש להם בענין משל ומליצה יאמינו כי שניהם אמת פנימי וחיצון. ואם היה ביד החכמים קבלה שיהיה הבן אשר תלד היבמה יורש את נכסי דודו והיו מרכיב עם זה מן המדרש שיהא גדול האחים מיבם לא היו קוראים זה "מקרא יוצא מידי פשוטו" כלל, אבל מפני שהם עוקרים בכאן הפשט לגמרי¹⁹⁵ נקרא להם כן, וזו היא כוונתם בכל מקום שהוזכר זה בתלמוד, לא שיתכוונו לעקור הגזרות שוות והרביים וזולתם מהמדרשים, חס ושלום. וכענין זה אמרו בשלישי של כתובות¹⁹⁶ כשהיו אומרים בשם ר' עקיבא כנערה המאורסה ונתגרשה יש לה קנס ואמרה המשנה וקנסה לעצמה, ובכרייתא וקנסה לאביה, ושאלו: בשלמא רבי עקיבא דמתניתין לא אחיא גזירה שוה* מפקא לקרא מפשטיה לגמרי. אלא רבי עקיבא דכרייתא אחיא גזירה שוה מפקא ליה לקרא* מפשטיה לגמרי [ומתרחץ קרי ביה אשר לא ארוסה* וכו'. כי אין המכוון אלא שלא יוציאו אותו מפשטיה לגמרי¹⁹⁷]. והוא מאמרם: אין המקרא יוצא מידי פשוטו*¹⁹¹, אבל יש לו מדרש¹⁹⁸ עם פשוטו ואינו יוצא מידי כל אחד מהם, אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת. וכן מה שאמר הרב שאפילו מה שהוא הלכה למשה מסיני נקרא מדברי סופרים, כלומר מדרבנן, אינו כן, וכבר למדתי בעיקר הראשון שספק הלכה למשה מסיני לחומרא כדברי תורה ולא דנו אותו לקולא כדברי סופרים¹⁹⁹. וכן נחבאר שם שאינו נעשה זקן ממרא על דבר שעיקרו דברי סופרים, ונעשה זקן ממרא על הלכתא אחד עשר²⁰⁰, ושהלכה זו הוא דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ואע"פ שאין לו עיקר כלל אלא מהלכה סומכים עליה כדבר המפורש שבתורה, כמו שאמר בפרק ואלו הן הנחנקין²⁰¹. ובמסכת נזיר²⁰² אמרו במדיר אדם את בנו

194 "בירך", כן נכון ע"פ כ"י. כי זה הוא על לשון הפסוק חגור חרבך על "ירך". — בכל הספרים: "כיר".
195 שהם "עוקרים" בכאן הפשט לגמרי, כן נכון מאד ע"פ כ"י, וכד"ר ליתא תיבת "עוקרים", וכשאר ספרים: "קבלו" בכאן "שוה" הפשט לגמרי — וזה ממש היפך הרעיון של הרמב"ן מכל דברי רבינו פה.
196 כתובות לח, ב.
197 [197] חסר בכל הספרים, והוא עיקר חסר מן הספר.
198 "אבל יש לו מדרש", בכל הספרים: "לא אמרו אין מקרא אלא כפשוטו אבל יש לנו מדרשיו".
199 "כדברי סופרים", בכל הספרים: "כדבר שהוא מדרבנן", וזה יותר נכון.
200 "הלכתא אחד עשר", בכ"י ליתא תיבת "הלכתא". — והמכוון הוא ה"א יום שבין נדה לנדה והם ימי זיבה.
201 סנהדרין פז, א.
202 נזיר כט, א.

תבון). הרי דכוונה אחרת היתה לרמב"ם. וצ"ל כודאי שכן היה נוסח התרגום אשר לפניו. לא אחיא גזרה שוה וכו', דאחא פשטיה לאשמעינן הא ארוסה לעצמה (רש"י כתובות לח, ב) מפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי, דלא דריש אשר לא ארוסה כלל משוי ארוסה כלא ארוסה ואם כן מיעקר משמעוטיה (שם). קרי ביה אשר לא ארוסה, ארוסה בת סקילה היא, סלקא דעתך אמינא הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה בקנס

דקרא לא יורה על דבר מאותם הענינים עם השרש שהועילוננו בו ע"ה והוא אמרם ז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו והיות התלמוד בכל מקום ישאל פשטיה דקרא במאי כתיב כשמצאו פסוק ילמדו ממנו על צד הבאור והראיה דברים רבים והנסמכים במחשבה זו מנו כלל המצוות בקור חולים ונחום אכלים וקבורת מתים בעבור הדרש הנזכר באומרו יתברך והודעת להם את הדרך ילכו בה ואמרו את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זה בקור חולים בה זה קבורת מתים ואת המעשה אלו הדינים אשר יעשו זה לפני משורת הדין וחשבו כי כל פועל ופועל מאלו הפעולות מצוה בפני עצמה ולא ידעו כי אלו הפעולות כלם ודומים להם נכנסות תחת מצוה אחת מכל המצות

בנזיר: אמר רבי יוחנן הלכה היא בנזיר, ואיתמר עלה בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר להכי מגלח ועביד הקפה, אלא לרבי יוסי ברבי חנינא דאמר כדי לחנכו במצות אמאי קא עביד הקפה, קסבר הקפת כל הראש מדרבנן וחנוך דרבנן ואחי דרבנן ודחי דרבנן. הנה מכאן שההלכה מדאורייתא ואחי עשה דאורייתא ודחי לא תעשה המפורש בתורה. ואיך נחשוב זה והרי רוב התורה בביאורה תלויה בהלכה למשה מסיני, כדאמרינן בפרק יום הכפורים²⁰³: שיעורן של עונשים הלכה למשה מסיני, והרי האוכל חצי שיעור חלב ודם ושאר האיסורין, וכן פחות מככותבת ביום הכפורים, וקוצר וטוחן פחות מגרוגרת בשבת וכן כולם, מפני קבלתנו מהלכה למשה מסיני פטרנו אותו, ומפני קבלתנו חייבנו השיעור וענשנו לזה מלקות בכזית, ולזה מלקות בככותבת, ולזה מלקות בכגורגרת, ואמרנו לזה חצי פרס, אין בין הלכה למקראות שבתורה²⁰⁴ שום הפרש אצלנו. ובגמרא סוכה²⁰⁵ אמרו: ערבה בשביעי מאי טעמא דחיא שבת, כדי לפרסמה שהיא מן התורה, ועוד אמרו שם²⁰⁶: לולב דאורייתא עבדינן ליה שבעה זכר למקדש*, ומקשה עלה למאן, אי לאבא שאול הא אמר ערבי נחל²⁰⁷ שמים אחת לערבה ואחת ללולב, אי לרבנן הלכתא גמירי לה. הרי בכאן מפורש שמה שהלכה למשה מסיני אינו דרבנן אלא דאורייתא הוא אצלם, וזהו ערבה לדעת רבנן, וכן הנדרש מן הריבוי כגון ערבה לדעת אבא שאול נקרא דאורייתא. ומן הדומה שמה הדעת* אמר עוד במצוה קפ"א בענין הטריפה שבהמה שיתחדש בה אחת מן הטרפות המקובלות שאסור לאכלה ואפילו נשחטה כראוי ומי שאכל מבשרה לוקה 'מדרבנן'. ירצה לומר מכת מרדות. ואני תמה במחשבתו זאת כי מן הידוע לדעת רבותינו שהטרפה שאסרה הכתוב מלאו הטריפה אינה המתה שהרגה אריה שהיא כבר נאסרה בלאו הנבלה, אבל הטריפה החיה היא ואנו מלקין עליה את הארבעים וכמו שבא במקומות הרבה

203 יומא פ, א.

204 "שבתורה", בכל הספרים: שבתורה "אצלנו".

205 סוכה מג, ב. 206 שם מד, א.

207 ויקרא כג, מ. — "ערבי" הוא לשון רבים.

אע"ג ומיקטיל משלם (גמרא). קרי ביה בפשטיה: אשר לא ארוסה למעוטי ארוסה (רש"י). לולב דאורייתא עבדינן ליה שבעה זכר למקדש, ומדוע ערבה לא עבדינן לה שבעה זכר למקדש. ותירץ לולב דאורייתא עבדינן ליה שבעה זכר למקדש. לולב דרבנן, לא עבדינן ליה זכר למקדש. — על תירוץ זה מקשה: למאן זכר? שמה הדעת, שאפילו מה שהוא הלכה למשה מסיני נקרא מדברי סופרים. כלומר מדרבנן.

הכתובות בתורה בכאור והוא אומרו יתברך ואהבת לרעך כמוך וכו' הדרך בעצמו מנו חשוב תקופות מצוה בעבור הדרש הבא בהיא

מחולין²⁰⁸. ואם יאמר כי הבהמה שטרפה אריה ונקב הקרום של מוח או הלב לבית חללו ילקה עליך^{208*} מן התורה ואם נקבו מן החולי יהיה מדרבנן. זה אינו ראוי לשמוע ואינו כדרך התלמוד ולא כדרך הרפואה שהמכה קרובה לרפואה יותר מן החולי, וכבר הורה כן²⁰⁹ בחבורו הגדול²¹⁰. אבל יש להם בזה תנאי שאין דנין קל וחומר מהלכה, כמו שאמרו בפסחים²¹¹ ובנויר²¹²: אמר רבי²¹³ עקיבא עצם כשעורה הלכה ורביעית דם קל וחומר ואין דנין קל וחומר מהלכה. ודנין ממנה גזרה שוה, כמו שאמרו²¹¹: אלא אמר רבא גמר^{213*} מועדו מועדו מפסח, לענין טומאת התהום.

וכן מה שכתב הרב בעיקר הראשון "שכל מה שסדרו* אותו הנביאים העומדים אחר משה רבנו הוא כמו כן מדרבנן" ולמד אותו מעירובין וידים שתקן שלמה ונקראין דרבנן, וזה הענין הוא חוזר בעיקר הנה. ולפי דעתי שגם זה איננו כמו שחשב, אבל מה שתקן שלמה או שתקנו הנביאים ולא נכתב במקרא בנבואה הוא כלא ספק מדבריהם ומכלל²¹⁴ עירובין וידים, וכן מעשרות של עמון ומואב כמו ששינו במסכת ידים²¹⁵ לענין מעשרות של חוצה לארץ: מצרים²¹⁶ מעשה זקנים ובבל מעשה נביאים, וכלן נקראים מדבריהם. וכן הנכתב במקרא בדרך מעשה מן המעשים כגון מה שקבלו עליהם^{216*} מן המעשרות אפילו בפירות האילן וירק, כדכתיב וכפרץ הדבר הרבו בני ישראל מעשר דגן תירוש ויצהר וכל תבואת השדה לרוב²¹⁷, וכמו שמפורש בגמרא נדרים²¹⁸ זה כולו מדרבנן. וכן שבות דשבת בימי עזרא ובית דינו תקנו, ומהם כענין שכתוב והצורים ישבו בה מביאים דג וכל מחר ומוכרים בשבת לבני יהודה וכירושלים²¹⁹, וכמו שאמרו²²⁰: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו התירו וחזרו והתירו וכו', בגמרא שבת²²⁰, כי כל זה חומרא וקבלה שקבלו עליהם ועשו סייג לתורה מלבד כמה תקנות שתקן עזרא, וכן הברכות שתקן הוא ובית דינו אנשי כנסת הגדולה וכולן מדרבנן הם בלא ספק, ואפילו תקנותיו של משה רבינו עצמו מדרבנן הן כמו שאמרו²²¹: משה תקן להם שבעת ימי המשחה ושבעת ימי אבלות, והם מדרבנן, כמו שאמרו²²²: הלכה כדברי המיקל באבל, וכן אמרו²²³: משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות החג כחג. אבל מה שכתוב בנבואה²²⁴ בדרך הצוואות²²⁵ כגון שמזהירין על עשה ומתריין על לא

208	"מחולין", ליחא בכל הספרים.	215	ידים פ"ד מ"ג.
208*	"ילקה עליך", ליחא בכ"י.	216	"מצרים", ליחא בכל הספרים, ואיחא גם במשנה, והוא הנכון.
209	"הורה כן", בד"ר: "הורה בו", בספרים: "חזר בו".	216*	"עליהם", ליחא בכל הספרים. — "שקבלו", בד"ר: "שקברו" ⁽¹⁾ .
210	ה' מאכלות אפורות פ"ד ה"ו, שכתב כענין זה "לוקה" סתם. ועיין מגילת אסתר שכתב שהרמב"ם לא חזר בו מאומה כי סמך על מה שכבר הקדים כאן. ועיין בהערות הרב כשר, בריש דבריו, ל"זהר הרקיע".	217	דברי הימים ב' לא, ה. — "מעשר" דגן... במקרא: ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש וכל תבואת שדה ומעשר הכל לרב הביאור.
211	פסחים פ"א, ב.	218	נדרים נ"ה, א.
212	נויר נו, ב.	220	שבת קכג, ב.
213	"אמר רבי", בכ"י: אמר ר' "חנינא", בד"ר: "א"ל ר", וכן בספרים: "אמר ליה רבי". — ובפסחים שם: "אמר לו ר' אליעזר", ובנויר: "אמר לו ר' אליעזר" מה זה? — "גמר", ליחא בכ"י.	222	מועד קטן כ, א.
213*	"גמר", ליחא בכ"י.	223	מגילה לב, א.
214	"ומכלל", בכל הספרים: "ומכללן".	224	"בנבואה", בכל הספרים: "בנביאים".
		225	"הצוואות", כן גם בד"ר, ובספרים: "הצואה".

אמר הרמב"ם עוד וכו'. שסדרו, בכל תרגומי ספר המצוות: "שתקנו".

חכמתכם ובינתכם והוא אמרם איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשוב תקופות ומזלות ואילו מנה מה שהוא יותר מכבואר מזה ויחשוב מה שהוא יותר ראוי למנותו והוא כל דבר שנלמד בתורה במדה משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן היה עולה מנין המצוות לאלפים רבים ואולי תחשוב שאני בורח מלמנותן להיותן בלתי אמתיות והיות הדין היוצא במדה ההיא אמת או בלתי אמת אין זו הסבה אבל הסבה כי כל מה שיוציא אדם ענפים מן השרשים שנאמרו לו למשה בסיני בכאור והם תרי"ג מצוות ואפילו היה המוציא משה בעצמו אין ראוי למנותם והראיה על זה כלו אמרם בגמרא תמורה אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים שנשתכחו בימי אבלו של משה ואעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מפלפולו שנאמר כל איש אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו' וילכדה עתניאל בן קנז וכשהיו כך הנשכחות כמה היה

תעשה דבר תורה הוא. והענין הזה מפני שהוזהרנו*²²⁵ בתורה: אלה המצוות²²⁶, מלמד²²⁷ שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ידענו כי הבא בנבואה דבר תורה הוא, או שהוא פרוש לפסוק של תורה או שהוא בידם הלכה למשה מסיני, כמו שאמרו בגמרא תענית²²⁸: הא עד דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמרינוה²²⁹ ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. ולפיכך חייבו מיתה על פרוע ראש, ומנו אותו²³⁰ מואלו שבמיתה מן הכתוב ביחזקאל: ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן²³¹, ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין, מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה. הנה הם לומדים איסור הפרע מדברי הקבלה ודנין בו היקש כדברי תורה. ואמרו²³⁰ בערל* שהוא באזהרה ושאלו: מנא לן, אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולמדנו, כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יכא אל מקדשי²³² לשרתני, ופסלו עבודה שלו. והזכירו תנאי בגזירה שוה ואמרו שדברי תורה מדברי קבלה לא גמרי גזירה שוה, כמו שהוזכר בגמרא נדה²³³, וכן למדו מדברי יחזקאל שיהיו בגדי כהונה של בוץ דכתיב פארי פשתים יהיו על ראשם וכו'²³⁴, ואמרו נמי²³⁵ הא עד דאתא יחזקאל מאן אמרה וכו'. ולמדו למי שנתחייב שתי מיתות שנידון בחמורה מן מדרש הכתוב ביחזקאל. והוליד בן פריץ שופך דם²³⁶, אמרו²³⁷: והוליד בן פריץ שופך דם, בסייף, ואת אשת רעהו טמא²³⁸, זו אשת איש בחנק, ואל הגלולים נשא עיניו²³⁹, זו ע"ז בסקילה, וכתיב: מות יומת דמיו בו יהיה²⁴⁰, בסקילה. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק

225*	"שהוזהרנו", בכ"י: "שהתורה".	232	שם ט. — תיבת "לשרתני" אינה במקרא.
226	ויקרא כו. לד.	233	נדה כג. א.
227	שבת קד. א.	234	יחזקאל מד. יח.
	228 תענית יז. ב.	235	יומא עא. ב.
229	"גמרינוה". בכל הספרים כמו בגמרא: "גמיר לה".	236	סנהדרין פא. א.
230	סנהדרין פג. ב.	237	סנהדרין פא. א.
	231 יחזקאל מד. כ—כא.	238	יחזקאל יח. יא.
		239	שם יב.
		240	שם יג.

הכלל שנשכח ממנו זה המספר כי גם מן השקר שנאמר שנשכח ממנו כל מה שנודע ובלא ספק היו אותם הדינים המוצאים בקל וחומר ובזולתו מהמדות אלפים רבים ואלו כלם היו נודעים בימי משה ונאמר עליהם דקדוקי סופרים כי כל מה שלא שמעו בסיני

אימר כולוהו בסקילה* וכו', אם כן מאי קא משמע לן יחזקאל²⁴¹. ודילמא תורה קא מהדר, אם כן איבעי ליה לאהדוריה כדאהדרה משה*. ויש להם זכרם לכרכה דין גדול עושין בו מעשה בקידושין ובגירושין וכקרבנות למדוהו מפסוקי הנביאים כמו שאמרו בגמרא גיטין²⁴²: ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משתמטא שביעית ותקנו רבנן דתשמט, ומתריך: רבא²⁴³ אמר הפקר בית דין הפקר, שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והסגנים יחרם כל רכושו²⁴⁴, רבי אלעזר אמר ואלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות²⁴⁵, וכי מה ענין ראשים אצל אבות, לומר לך מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו²⁴⁶ אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו²⁴⁷ וזה אצלם תורה שלימה, כמו שאמרו²⁴⁸ כרת מדבריהם מי איכא²⁴⁹, והשיבו כרת שעל ידי דבריהם באת לו אוקמוה רבנן ברשותיה* כי היכי דליחייב עליה. ובראשון של חולין²⁵⁰: אמר רב חסדא מנין לבדיקת הסכין מן התורה, שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם²⁵¹. והקשו פשיטא דכיון דכי נקב טריפה בעיא בדיקה, והשיבו: לחכם קאמרינן, וחקרו: לחכם, והא אמר רבי יוחנן לא אמרו להראות סכינא לא חכמי אלא מפני כבודו של חכם, והעלו: אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ונלמד מזה כי פסוקי הנביאים להם עליהם השלום תורה הם דורשים אותם ולומדים מהם ועושין בהם גם כן אסמכתות. וכבר אמרו²⁵²: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות עמדו להם²⁵³ לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה, מאי דרוש, אמר רב חייא בר אבין משום רבי יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות אמרו שירה, ממות לחיים לא כל שכן. למדו אותנו בזה כי התקנות²⁵³ והגזרות אינן תוספת אבל הן גדר וסייג לתורה, אבל מקרא מגילה היא תוספת לפי שנכתבה כתורה* והוקבעה חובה לדורות אלא שסמכו על חיובה בקל וחומר

241	"יחזקאל", ליחא בכל הספרים, ואיתא גם בגמרא	249	"מי איכא", ליחא בכל הספרים, ואיתא גם בגמרא.
שם.	242 גיטין לו, ב.	הוא עיקר כי מבלי זה אי אפשר להמשיך "והשיבו".	
243	"רבא", ליחא בכ"י.	244	עזרא י, ח.
245	יהושע יד, א: ואלה אשר נחלו בני ישראל בארץ כנען אשר נחלו...	250	חולין יז, ב.
246	"כל מה שירצו", ליחא בכל הספרים.	251	שמואל א' יד, לד.
247	"כל מה שירצו", ליחא בכל הספרים.	252	מגילה יד, א.
248	גיטין נה, ב.	253	"להם", בכל הספרים כמו בגמרא: להם "לישראל".
		253*	"התקנות", בכל הספרים: "כל" התקנות.

כולוהו בסקילה, והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה דבסקילה, אשת רעהו טימא זו נערה המאורסה דבסקילה, ואל הגילולים נשא עינו זו ע"א דבסקילה (סנהדרין פא, א). כדאהדרה משה, דלימא בן סורר ומורה בהדיא ונערה המאורסה בהדיא ולא לינקוט לישנא אחרינא דאיכא למיטעי ביה. ואית דמפרשי א"כ הו"ל לאהדורא כי היכי דאהדריה משה רבינו במשנה תורה שהתחיל מפרש את כל המצוות והולך באר היטב (יד רמ"ה, שם). ברשותיה, כנגב והקדיש ושחט בחוץ אע"פ שיאוש כדי לא קני הכא אוקמוה רבנן ברשותיה, כי היכי דאוקמוה ברשותיה לענין כפרה, וקנס הוא דקנסוה והפקר ב"ד הפקר הוא וקדשה (מרש"י גיטין נה, ב). לפי שנכתבה "כתורה", כן בכ"י ובכל הספרים "כתורה" בני"ת, ונראה שצ"ל בכ"ף —

בכאור הנה הוא מדברי סופרים הנה כבר התבאר כי תרי"ג מצות שנאמרו לו למשה בסיני לא ימנה בהן כל מה שילמד בי"ג מדות

הזה, ועל כתיבתה מן הרמז שמצאו כתוב זאת זכרון בספר²⁵⁴. והלאוין והאזהרות שבדברי נביאים הם גמרא בידם מסיני והסמיכו אותם לכתוב בנבואה. וכבר יצא עוד הענין הזה* לרב להפסד²⁵⁵ גדול שכתב בספר שופטים²⁵⁶: "דין תורה שאין מקבלים עדות לא בדיני ממונות ולא נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים²⁵⁷, מפיהם ולא מפי כתבם, אלא מדברי סופרים שחזתכין דיני ממונות בעדות שבשטר אע"פ שאין העדים קיימין כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין, ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהם ולא מפי כתבם". ועוד חזר וכתב²⁵⁸: "כבר בארנו שקיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין". ואע"פ שמצא²⁵⁸* הרב בגמרא²⁵⁹ שאמרו חתימת העדים מן הכתוב: שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים²⁶⁰, דן בזה שהוא מדרבנן כשאר כל דבר²⁶¹ נבואה שהוא גוזר בהן שהם דרבנן, ועם הסיוע הזה שמצא לדבריו כפי דעתו ממה שאמר²⁶²: מפיהם ולא מפי כתבם. וכבר השיבו עליו חכמי הדורות²⁶³ בזה תשובות גמורות אינן נעלמות מכל מבין עס תלמיד, מהן שאנו דנין בגיטין בעדי חתימה בלבד, והאשה המוציאה לפנינו גט חתום מקיימין אותו בחותמיו ומחירין אותה להנשא על עדות²⁶⁴ השטר. וזה לדברי הכל, ומפורש אמרו בפרק השולח²⁶⁴: והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם²⁶⁵ והקשר: מפני תקון העולם²⁶⁵ דאורייתא הוא דכתיב וכתוב בספר וחתום והעד עדים²⁶⁰. אמר רבא²⁶⁶ לא נצרכה אלא לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי תקינו רבנן עדי חתימה דזימנין דמייתי סהדי אי נמי דאזלי למדינת הים. עשו הלימוד הזה שלמדו מן המקרא וכתוב בספר וחתום והעד עדים²⁶⁰, דאורייתא. ומה שאמר²⁶⁷: קיום שטרות דרבנן, כוונתם בו הפך מדברי הרב, לומר דמן התורה בלא קיום דנין בהם, כמו שהזכירו בתחלת גיטין²⁶⁸: בדין הוא דקיום שטרות לא ליבעי, כדאמר ריש לקיש עדים החתומים על השטרות כמי²⁶⁹ שנחקרה עדותן בבית דין* ורבנן הוא דאצריך, והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן. ומפני זה

254 שמות י, יד. מגילה ז, א.
 255 "עוד הענין הזה לרב להפסד", בד"ר: "עוד הזה בדברי הרב עליו השלום להפסד", ובספרים: "עוד מזה בדברי הרב עליו השלום הפסד".
 256 ס' שופטים ה' עדות פ"ג ה"ד.
 257 דברים יז, ו.
 258 ה' עדות פ"ו ה"א. *258 "שמצא", ליחא בכ"י.
 259 קדושין כו, א. 260 ידמיה לב, מד.
 261 "דבר", בכל הספרים: "דבריי".
 262 גיטין עא, א.
 263 חכמי הדורות, עיין כסף משנה ה' עדות פ"ג ה"ד.
 264 "על עדות", בכל הספרים על פ"ג עדות.
 264* גיטין לו, א. [265] חסר בכל הספרים.
 266 "רבא", בגמרא: "רבה".
 267 כתובות כא, ב. ועיין מ"ש בזה הרב העליר בהערותיו בסוף שורש שני 268 גיטין ג, א.
 269 "השטרות כמי", בכל הספרים כמו בגמרא: "השטר נעשה" כמי.

"כתורה". הענין הזה, שהגדיר בעיקר השני הזה. שנחקרה עדותן בבית דין, לא על זה הענין הובא שם בגמרא, רק לומר שהעדות אשר העידו בשטר הוא קיים שלא יוכלו לחזור בו או לשנות ממנו מאומה בכאום לפני הבי"ד להעיד, רק צריך שיעידו בפיהם כאשר כתוב בשטר בלי תוספת וגרעון אחרי שחתמו כאן שמותם. ודוק נמי דקאמר "כמי שנחקרה" ולא אמר "כמי שהעידו בב"ד" וכו'. הנה כי זה המאמר לא נאמר רק לענין שיש לנו להאמין בכל הכתוב בשטר אבל פשיטא שצריך שהעדים יעידו בפיהם כל הכתוב בו, וזהו מן התורה, אמנם מתקנת החכמים הוא לדרך ע"פ השטר בלבד זולת ביאת העדים לפנינו (מגלת אסתר). ועיין בכאור "מחשבת משה" שמאריך בזה. — ובאמת כן מצאתי בחדושי רבינו לכתובות יח, ב, שכותב בפירוש המאמר עדים החתומים על השטר וכו' "ואם נחקרו בכ"ד אינם יכולים לחזור כן חתומים על השטר אינם

ואפילו בזמנו עליו השלום כל שכן שלא ימנה בהן כל מה שהוציאו באחרית הזמן אבל אמנם ימנה מה שהיה בפירוש מקובל ממנו והוא שיבארו המעתיקים ויאמרו שזה הדבר אסור לעשותו ואיסורו דאורייתא או יאמרו שהוא גוף תורה הנה נמנה אותו כי הוא נודע בקבלה ולא בהקש ואמנם זכרו ההקש בו והביא הראיה עליו באחת משלש עשרה מדות להראות חכמת הכתוב כמו שבארנו בפירוש המשנה.

אמר²⁷⁰: כיון דקיום שטרות דרבנן הימנינהו רבנן בדרכנן. ואני מוצא דיני נפשות ודיני קנסות בעדות שבשטר. ראובן שהיה לו עבד כנעני והוציא ראובן²⁷¹ שטר חתום שמכרו לו ראשון אינו²⁷² בדין יום או יומים [273] אלא נהרג עליו והשני²⁷⁴ ישנו* בדין יום או יומים²⁷³]. קדש ראובן את האשה בעדי חתימה ובא עליה שמעון שהיה בעלה והוציאה גט ממנו חתום בעדים נהרג²⁷⁵ עליה*. וכן בדיני השור והבור מחייבין²⁷⁶ כופר ושלשים של עבד בראיה של שטר. ובגמרא יבמות²⁷⁷ אמרו בזמן דשטר, דבגיטין להצלה דידה קא אתי ובקדושין לחובה קאתי, וזמנין דבת אחותו ומחפה עליה, ואי גבי דידה מחקה ליה*, שאלו יצא שטר לפנינו נדונת כאשת איש בחנק. אבל מה שאמרו²⁶²: מפייהם ולא מפי כתבם, אינו בשטר שבעל דבר כותבו כגון גיטין וקידושין והלוואות ומכירות. וכבר נתפרש זה ביד גדולי המפרשים בראיות גמורות אין זה מקום לבארם, אבל חתימת עדים דאורייתא היא נלמד מוכתוב בספר וחתום²⁶⁰, שדברי נבואה דברי תורה הם בכיצא מדברים האלו. וכן קנין חליפין הנלמד מכוועז דבר תורה הוא, מפני שאמר הכתוב וזאת התעודה בישראל²⁷⁸, ולא שמעתי חולק בו לומר שהוא מדבריהם²⁷⁹ בלבד. וזה מה שהיה בדעתי לכתוב על העיקר הזה בתכלית הקיצור, וידעתי כי עוד שמועות רבות בגמרא וסותרות דברי הרב²⁸⁰ כי הספר הזה להרב ענינו ממתקים וכולו מחמדים²⁸¹, מלבד העיקר הזה שהוא עוקר הרים גדולים בתלמוד ומפיל חומות בצורות בגמרא, והענין ללומדי הגמרא רע ומר, ישתקע²⁸² הדבר ולא יאמר.

270	כתובות כח, א.	276	"והבור מחייבין", כן גם בד"ר, ובספרים: והבור
271	"ראובן", ונכון הוא. ובכל הספרים "שמעון". עיין		"וכר' ומחייבין".
	בהערה דלהלן.	277	יבמות לא, ב.
272	"אינו", כלומר הראשון שמכר את העבד לראובן	278	רות ד, ז.
	אינו בדין יום או יומיים אלא נהרג עליו שהרי אינו אדונו.	279	"שהוא מדבריהם", בד"ר: "שיהיה קניינו"
	[273] כל זה חסר בכל הספרים, וזה עיקר.		מדבריהם, ובספרים: "שיהיה קניינו" מדבריהם.
274	והשני, הוא ראובן שיש לו השטר חתום שמכרו לו	280	"דברי הרב", בכל הספרים: "עניינו".
	את העבד.	281	שיר השירים ה, טז.
275	נהרג, שמעון שהיה בעלה והוציאה בגט.	282	"ישתקע", בכל הספרים: "ישתכח".

יכולים לחזור, והכי איתא בירושלמי וכו', ע"ש. והשני ישנו בדין יום או יומים, אין מכאן תשובה, שהרי אין שטר המכר מחייב ראובן למיתה כי אם העדים שהעידו שהכה (שם). נהרג עליה, גם מכאן אין תשובה, כי מה שנהרג עליה הוא על היותו יודעים שהיא מגורשת ויש עדים על קדושי השני. והנה הגט הוא לא היה מחייבו מיתה אם לא היו עדי הקדושין לשני ועדי ביאה לראשון, רק הגט מפרסם לנו היותה מגורשת (שם). מחקה ליה, לזמן ותאמר קודם קדושין היה זנות זה (רש"י יבמות לא, ב).